

Zprávy

SPOLKU ČESKÝCH BIBLIOFILŮ
V PRAZE

1/2018

Vážení čtenáři,

není to tak dávno, kdy proběhly oslavy sto let od založení Spolku českých bibliofilů. Stejně jubileum slaví letos Spolek sběratelů a přátel exlibris a také my máme kulaté výročí: 110 let. Obě výročí připomenou právě vydané Zprávy SČB. Pro členy Spolku je připravena čtenářská lahůdka v podobě členské prémie, dosud pouze v autorském strojopisu existujících pamětí Bedřicha Beneše Buchlovana. Tento známý moravský sběratel exlibris a bibliofil, jeden z prvních členů v roce 1908 založeného Spolku českých bibliofilů, sepsal vzpomínky, které nás vrátí do doby před sto a sto deseti lety a připomene doby, kdy spolkový život prožíval plodné období. Tedy přesně to, co bychom rádi prožívali i v současnosti! Kéž k tomu přispějí i další texty tohoto čísla, které navíc přináší dvě přílohy: obsah ročníků 2014 – 2016 a Druhé dodatky Dedikací Jakuba Demla.

pl

FRIEDRICH HÖLDERLIN: PODZIM

Lesk skvostné přírody je majestátný zjev
Když den už v mnohých radovánkách hasne
Je to přec rok, co završuje se jak zpěv
Když plody radostně se lesknoucí jsou božsky krásné

Tak země okršlek jest něžně vyzdoben
A zřídka zazní hřmot v tom otevřeném poli
Svit slunce mírně zahřívá podzimní den
A do dálky se rozprostírá výhled širých rolí

Van větrů ve větvích pak pje šťastnou notu
Když polnosti svou plnost smění za prázdnotu
Vždyť celý smysl toho obrazu, jenž žije s veselou
Jest v jasu obklopen být zlatou nádherou

(u příležitosti letošního 175. výročí úmrtí básníka přeložil Ivan Chvatík)

FILIP HYNEK: PAMĚTI BEDŘICHA BENEŠE BUCHLOVANA

U příležitosti prvního vydání pamětí Bedřicha Beneše Buchlovana (dále jen B.B.B.), které SČB vydává jako letošní členskou prémii, pro naše *Zprávy* připojuji ještě několik svých redakčních a bibliofilských poznámek, jež jsem si psal na okraj své ediční práce a jako dialog s B.B.B. Nejsm jistě sám, kdo se domnívá, že B.B.B. i v našich dnešních spolkových aktivitách zůstává nadále přítomný.

„Zajatec Armidy aneb Má přemilá krasopaní Knihoslava“ má minimálně dvojitou narativní linii. Kromě samotného životního příběhu B.B.B. jsou zde velmi přístupnou a zároveň originální formou pojednána všechna podstatná témata moderní bibliofilie. V roce jejich celkové redakční úpravy (1944) B.B.B. zřejmě počítal s tím, že je po částech otiskne nejprve v obnoveném měsíčníku *Bibliofil* hned po válce, jakmile to vydavatelské poměry dovolí, a později i knižně. Těživá doba let 1945 – 1948 ovšem nakonec pohřbila celou řadu vydavatelských projektů; jednou z jejich obětí v tomto smyslu byl i B.B.B., který opět začínal redakčně i autorsky spolupracovat především s pražským nakladatelem a bibliofilem V. Šmidtem. Paměti zůstaly a čekaly v původním strojopisu – až pro příští generace – a na rok 2018.

Od první kapitoly B.B.B. zaměřuje své vzpomínání také na význam knih pro člověka a na to, proč se každý čtenář (kterému nestačí příslovečná jedna kniha pro celý jeho život) nakonec rozhodne k jejich určitému výběru, sběratelství a typu „krásné knihy“. V případě opravdových bibliofilů tento postoj ústí až k soukromému vydavatelskému družstvu, jak se stalo i v životě a umění začínajícím B.B.B., Josefu Váchalovi a J. Hodkovi v jejich edici *Trojram*. Studentská a „vandrovní“ léta B.B.B. zde proto zprvu hrají hlavní časovou roli, avšak ve stejné míře je zde vylíčena literární atmosféra jižní Moravy přelomu 19. a 20. století a osobní zkušenost B.B.B. s moravskými beletristickými časopisy té doby. Život B.B.B. byl skutečně životem čtenáře, který již od svých mladých let, byť nesměle, promýšlel a vytvářel své vlastní umělecké vize, a především byl dostatečně trpělivý. Na publikaci svých prvních literárních prací nijak nespěchal. Osvojil si přitom tvůrčím způsobem i literární styl, na který působily starší vývojové etapy moravské a české řeči; ne nadarmo B.B.B. čítával ve spisech Josefa Jungmanna.

B.B.B. byl explicitní typofil se zájmem o vše kolem vzniku knihy během její přípravy a tisku. Bohatý rejstřík písmových typů by jistě uplatnil i při vydání svých pamětí, což jsem zohlednil alespoň při svých redakčních úpravách a snaze, aby bylo zachováno pokud možno maximum z autorovy stylistiky včetně řazení uvozovek apod. – Nemohli jsme ovšem knihu tisknout v několika různých fontech najednou, což si jistě připomenou mnozí majitelé soukromých tisků B.B.B., ve kterých je tento poetistický styl sazby uplatněn. B.B.B. do svých pamětí zakomponoval i texty svých dřívějších bibliofilských tisků, jež jsou do nich vloženy jako skladebná intermezza-básně v próze. Jedním z nich je „Grafické opojení“, hold českým a moravským grafikům, které spojuje problematika knižní ilustrace, jejíž vývoj B.B.B. popisuje v rámci hlavních bibliofilských edicí, jimž se věnuje v jednotlivých kapitolách svých pamětí. – A přeneseno do současnosti, jde i o výzvu dnešním grafikům, jimž by osud krásné knihy neměl být lhostejný; idea SČB žije již přes sto let a měla by kolem

sebe spolčovat přátele knihy z různých profesních skupin včetně uměleckých. – Vedle knižní ilustrace pak B.B.B. hodnotí v dosud platných tezích i exlibris, s důrazem na jeho lepší kupní dostupnost a jako na samostatný sbírkový předmět (doufáme, že i všechny články a črty B.B.B. o exlibris budou jednou samostatně vydány). Mnohatisícová sbírka exlibris, kterou za svůj život B.B.B. sestavil, se na rozdíl od jeho soukromé knihovny dochovala a odkazem přešla do státní instituce, jež by měla pořídit její odborný katalog.

Filosofie českého a moravského bibliofilství v interpretaci B.B.B. vyznívá spíše pragmaticky. Je otázkou, v jak velkém spěchu své paměti B.B.B. psal, a proč je nedoplnil již žádnou další kapitolou, která by reflektovala dění po roce 1944. O tom by snad časem mohl vydat svědectví podrobný průzkum jeho korespondence. Ne náhodou do paměti zařadil pasáž ze své loutkové hry o Donu Quijotovi, který v nich má svou symbolickou úlohu, zastupující člověka-bibliofila. Nejde mu ale přitom ani tak o příslušný boj s větrnými mlýny, respektive nechápajícím okolím, jež bibliofila neustále obklopuje, nejde mu snad ani o skepsi, ve které B.B.B. zřejmě cítil blížící se sklonek svého života, ale o „Theatrum mundi minoris“. Proto nelze nezmínit ani stanovisko, jaké B.B.B. zastával na vývoj spolkového života českých a moravských bibliofilů; v případě Skupiny moravských knihomilů je vyjádřil již např. ve svém soukromém tisku »Moravská pětiletka bibliofilská 1928 – 1932« z roku 1934: nutná kolektivnost a nesporná výhoda jednotlivých skupin bibliofilů, kteří společnými silami dokáží připravit vydání zamýšleného titulu, ale rovněž jistá diktatura, jíž se všichni členové spolku musí podřídit (vzpomeňme na současné diskuse členstva při valných schůzích SČB). A samotná ediční činnost B.B.B., jak se jeví v knihopisných přehledech paměti, je velmi poučným příkladem, jak by měl a mohl SČB v budoucnosti po nakladatelské stránce pokračovat. Vydávání knih klasiků nebo zdánlivě zapomenutých autorů není jistě nějakým „zpátečnictvím“, protože již od dob svého založení měl SČB jasně stanoveno, že bude přinášet knihy všech historických období a autorů, jíž si to svým uměleckým významem zasluhují.

Ke knize paměti B.B.B. se budeme čtenářsky i studijně jistě stále vracet. Bylo mi ctí na jejich vydání spolupracovat; podal jsem zde několik náhledů do jejich myšlenkové struktury, avšak nakonec nezbyvá než vyzvat knihomily z Moravy a Čech, aby si sami s B.B.B. zahráli šachovou partii, na kterou je svými paměťmi pozval.

KAREL KROPÍK: 100 let Spolku sběratelů a přátel exlibris

Spolek sběratelů a přátel exlibris a Spolek českých bibliofilů spojuje úzké ideové a v minulosti i časté personální příbuzenství. Na jaře roku 1909 několik zakládajících členů SČB ustanovilo v rámci bibliofilského hnutí specializovaný exlibristický odbor. Počet členů tohoto odboru nepřesáhl tři desítky a jeho činnost zanikla s vypuknutím světové války.

Nicméně tento odbor se stal zásluhou Václava Rudla základem Spolku sběratelů a přátel exlibris, který se sešel poprvé 16. listopadu 1918. Stanovy spolku byly schváleny 4. června 1919.

Za iniciátora sběratelského hnutí exlibris u nás lze pokládat S. K. Neumanna, který publikoval 8. listopadu 1896 v *Moderní revui studii* „Exlibris“.

Exlibris, volně přeloženo „z knih“, sloužilo v minulosti, kdy knihy byly velmi vzácné a drahé, především jako vlepovací lístek, který měl prezentovat a mnohdy i reprezentovat majitele knihy nebo jeho rod. Druhá polovina 19. století zaznamenala obrovský rozvoj tisku a knihtisku. Knihy byly dostupnější a o knižní značku byl rovněž z titulu vlastnického dokladu majitele společenský zájem. Exlibris se v této době stávalo čitelnější a popisnější. Zadavatel knižní značky často přímo ovlivňoval tiskaře a tvůrce exlibris jak v použití techniky tisku, tak námětově.

Začátkem 20. století se funkce exlibris začíná měnit. Nastupuje fenomén sběratelství knižních značek. Knižní značky vytvářejí i nejméně významnější umělci doby a jejich tisk je mnohdy na špičkové úrovni. Vzniká vlastně nová forma mnohdy uměleckého díla, jehož námět lze legálně ovlivnit zadavatelem. Knižní značka se spíše než lepená v knihách začíná objevovat nenalepená v mapách sběratelů. A od sběratelství je jen krůček ke spolkům a výstavám.

První velká výstava českého exlibris se konala v Praze v roce 1926 u příležitosti Mezinárodního sjezdu knihovníků a přátel knihy a to ve dvou sálcích Umělecko-průmyslového muzea. Je to zásluha tehdejšího Kroužku českých exlibristů.

První výstavní síň byla věnována starému českému exlibris, jehož historii reprezentovalo exlibris krále Jiřího z Poděbrad. Ve středu síně stála skříň s celokoženým kodexem univerzitní knihovny pražské s oboustranným supralibros českého humanisty Jana Hodějovského z Hodějova nesoucí vnočení 1541. Instalaci výstavy provedla slečna Anna Macková za spolupráce Josefa Váchala a dr. Bohumíra Lifky. Výstava se konala od 29. června do 12. září 1926.

Ve druhém poschodí tohoto muzea se současně konala výstava moderní české bibliofilie Spolku českých bibliofilů.

Určitým předělem pro rozvoj exlibris v našich zemích bylo období let 1950 až 1989, kdy vlivem kulturní politiky státu znamenala tvorba a tisk exlibris, určená soukromým sběratelům, pro mnohé i špičkové grafiky a tiskaře možnost určité (byť formátově omezené) tvůrčí svobody. Z této doby lze objevit např. knižní značky s portrétem T. G. Masaryka, Jana Masaryka nebo náměty událostí, které nebyly oficiálně připomínány. Další výhodou byl rozměr těchto grafik, které takřka bez povšimnutí, jako poštovní zásilky za velmi nízké porto, spolu s nalepenou známkou – mnohdy vysoké grafické a umělecké úrovni, šířily v rámci sběratelských výměn slávu našich umělců doslova po celém světě.

Měl jsem možnost v tomto období poznat i další funkce exlibris. Někteří katoličtí kněží při absenci svatých obrázků si nechávali zhotovovat svoje exlibris s náměty ze života svatých, které potom legálně po mši rozdávali se slovy „do Vaší sbírky“.

Chtěli bychom našim kolegům ze Spolku sběratelů a přátel exlibris popřát u příležitosti jejich jubilea – stoleté spolkové činnosti, mnoho krásných zážitků a zdařilých akcí a současně popřát zdar jednání 37. kongresu FISAE (Mezinárodní federace společností přátel exlibris), které proběhne zároveň s oslavou jejich jubilea v Praze.

Taktéž za naše členy děkujeme za soustavnou aktivní práci v oblasti krásných českých tisků a jejich propagaci.

Viz: Dr. J. Malý: Výstava českého exlibris a supralibros v Praze 1926, str. 22

Dr. K. Samsňák: Začátky sběratelství exlibris u nás, Chrudim 1989

10. ARŠÍKY JOSEFA FLORIANA /PODZIM 1994/ STARÁ ŘÍŠE 8.

BÍLÁ HORA

Bílá hora stále ponouká jinověrce k občasným výpadům proti katolictví překrucováním historických skutečností. „Bitva na Bílé hoře byla porážkou náboženské tolerance a snášenlivosti“, řekl biskup husitské církve V. Zitek /LD 22. VI. 1994/.

Kdyby Slavata a Martinic byli luterány, zajisté snášenlivost by byla a Němec Thurn se svými lidmi by je nevyhazovali oknem. Jací lidé byli na straně odbojníků proti císaři Ferdinandovi II. dobře nám ukáže list Václava Marešova, který jsem objevil ve Sborníku historického kroužku z roku 1893. Poznámka říká, že „Marešov“ je patrně pseudonym z obavy, kdyby se dopis dostal do nepovolaných rukou. Je psán „Janu Trautovi, Norimberčanu, o stavu soudobé války a měst říšských, z tábora českého poslaný, od Valonů zachycený, léta 1620 /15. května“. Tedy půl roku před bitvou bělohorskou. Pravdivost v listu zjišťovaných skutečností zaručuje, že autor se kloní k straně protihabsburské a tudíž by raději o odbojnicích říkal něco sympatického.

Odkud se bojovalo proti českému králi Ferdinandu II. výstižně sám Ferdinand řekl, že „tento zvon na poplach v Čechách sice zní, ale v Heidelbergu a Haagu za provazy se tahá“. Šlo o povstání protestantských Němců proti katolické české vládě. Autor dopisu považuje za hlavní otázku, zdali Ferdinanda či Bedřicha hájiti jest“. Viděl, že „odpůrci Ferdinanda za úřady, lakomství, nadějí, řevnivostí všechno nasadili, jako hrabě Thurn, Cammerarius, Vaši senátoři /radní/ a syndikové /písaři/, kteří za zlaté řetězy, prsteny, poháry, za peníze nejkrásnější provincie přivedli do takových nebezpečností a nyní přenáhlenými úradami obecně zlo obracejí ve prospěch soukromý, mezi nimiž nejeden nedávno majitel několika domů pravil, že očekává válku, aby mohl domy své příchozím draze pronajmouti. Ale co se týče věci, domnívám se, že vítězství bude na straně Ferdinandově, domnívám se, pravím, vědět to nemohu. Důvodů mám nemálo, a to závažných. Prvním důvodem jest, že věc Ferdinandova patrně jest spravedlivější. – Turek, král francouzský, kurfirst saský a jiní, ba i tchán krále našeho /Jakub I. král anglický/ věc naši zatracují, jakkoli z nich někteří přejí odboji. Muže vznešené, úředníky proti přísaze, bez výsledku s oken jsme svrhli, nedávše jim lhůty ku prosbám, tím méně aby se mohli hájit. Císaři Matyášovi a Ferdinandovi, kteří mír, odpuštění /amnestii/, výsady /privilegia/ nabízeli a vyrovnání vznášeli na soudce, ani odpověděti jsme nechťeli. Angličany, Holanďany, Rakušany, Slezany, Sibiňany /Sedmíhradany/, knížata německá, města říšská, Uhry, Turky, ba i peklo na Ferdinandu jsme pošťvali, Vídeň jsme oblehli, celé Německo, pokud na nás bylo, Turkovi jsme zradili a Tatarům. Hájit-li by kdo skutků těchto jako spravedlivých, ten nemůže pokládati něco za nespravedlivé. Jestliže Bohu věci lidské leží na srdci, skutky ony

pomstí buď vojskem Ferdinandovým nebo tureckým. Nedopustíť, aby nepotrestaným zůstalo takové bezpráví, jež my ještě zvětšujeme nestoudným hájením věcí nejhorších; i uvalujeme na sebe nenávisť, jako bychom se celému světu posmívali. Pročež poctivěji se přiznává Gabriel /Bethlem Gabor/ k nespravedlnosti, že vyhledával vládu, nikoli spravedlnost, a kníže Anhaltský míní, že pro jeho chudobu válka jest nutná, tím že poměry jeho hmotné mohou se zlepšiti. Téhož mínění jsou i naši plukovníci a setníci. Poněvadž však všichni nemohou obviňující osten živého svědomí potlačiti, naši rádcové vynášeli moudrý prostředek utišující, lék, že ony zločiny a bezpráví jsou horlivostí náboženskou posvěceny. To oni ze svých hnízdeček vyplašeni byvše roztroušují, sami tomu však nevěří. Pod Rakušanem bylo náboženství desetkrát volnější, nyní ztuhlý kalvinismus, sedmkrát horší než papežství, krutě nás tísní pověrou, tomuto hrozí mohamedánství a obřezání s tuhým otroctvím. Pročež rozumně kurfirst saský a jeho spojenci i většina obcí říšských náboženství své považují za bezpečnější pod císařem než pod kalvíny a Turkem a zamýšlejí císaře hájiti, a to přiměřeněji podle Písma sv., neboť dávají císaři což jest císařovo, a co jest Božího Bohu. My odhali jsme císaři, co jest císařovo, a co jest Božího, Turkovi jsme nabídli. Pročež v Boha jakožto rádce sotva můžeme doufati, a vskutku vidíme pokutu již se blížit: zhybnulť největší počet původců války a přemrštěnců. Mansfeldův voj již zhusta byl vydán napospas, Thurn krále uráží, pustoší se pole, pobuňují se venkované, někteří předáci z této pohromy tyjí, rádcové své odměny do Němce a do Belgie posílají a při obecné chudobě bohatnou, král a královna na útek se chystají.

Známkou také nastávající záhuby státu jest porušenost rad; nikdy špatná rada není trvalá. Do tohoto bludiště uvrhlo mladého knížete pochlebování ničemníků, kteří zisku vyhledávají z převratu. Zlo rozmnožila přemalicherná zaslepenost, zprvu ovšem s příjemným spěchem utajovaná. Zatím spáchány byly tyto poklesky, jichž výsledek nyní cítíme. Nikdo mínění své svobodně neřekne, nýbrž jen to, o čem se domýšlí, že jemu jest užitečno.

Ku kořisti, ne k válce jsme se chystali. Když tedy o věci nanejvýš nebezpečné velice zpozždile jsme uvažovali, ve vítězství doufati nesmíme. Zlata jest třeba tomu, kdo válčiti hodlá, zlata poslušná jest zbraň, zlata potřebuje víc železo než magnet. Avšak nám všechno schází. Čechové pustošením, zástavami, přepychem věc s vírou promarnili. Musí se tedy cizí pokladnice užívatí. Turek však nepošle ani zlata, ani potřeb válečných, nýbrž Krypsy a Harpagony /lapáky, hmatáky/, lovce zlata, loupežníky nejnásilnější.

Gabriel sám o své újmě žádá /zlata/ i hajduci; zbývá tedy král náš. Avšak ten umí odírat, v Čechách bere, ve Francii olupuje sirotky, vyprazdňuje skříň i opasky, v Nizozemí a u moře Jaderského doprošuje se lichvářů, v Anglii na ostudu tehánovu žebře, mezi tím však hoduje a tančí a chválí své holubníky. – Taková jest nouze na počátku války, a ještě dosavad s vojskem plně se nesrážíme. – Odpůrci naši všeho mají nadbytek, mají peníze, mají důvěru, mají Indii. – Dovozejíť z dějepisu státníci, že žádné smlouvy nejsou trvalé, které neprosívají všem, žádné mezi podniky protivnými. Nyní si naše spojenství prohlédni! Nejmocnější je v něm Turek /sultán turecký/; ten nás všechny má stejnou měrou v nenávisťi, touží po tom, aby říši svou rozšířil, žádné neušetří

krve, ani bratrské, jen aby panoval. Za cíl má sobě vytčeno ne náboženství Čechů, ne svobody Norimberka stříci, nýbrž podvodem a násilím u příležitosti všecky poslati pod své jho. – Knížata německá baží po statcích církevních a po penězích měst, praví totiž, že spravedlivo není, aby byli dlužni měcháčům /napěchovaným měščům/, nechtějí však, aby Bedřich měl větší moc, než oni všichni sami. – Bedřich jest sobě zcela nepodoben, časem až i do hlouposti a do směšnosti laskavý a vládný, časem zarputilý, každé slovo chytá, jest podezřívavý, nepřítel svobodně mluvících a zpupný. – V těchto nebezpečnostech, v nichž tkvějí krajiny, co jiného tropí nežli že skvěle a nádherně vystupuje. Zasmál jsem se, když jsem viděl novelly frankfurtské, které přece, jak tvrdí náš Rainerzus, od jakéhosi doktora městského /advokáta/ a dvou patriciů přehlíženy a ku prospěchu věci naší přizpůsobeny jsou, zasmál jsem se, pravím, když jsem četl o skutcích krále našeho. Copak tento vykonal, leč že započal obrazoborstvím, že plnou číši piva na zdraví stavů se prolil a s našimi paními tančil. Zdali tím se uhájíme? Či sluší tyto události tomu, kdo v jiné království se uvazuje? Z toho uzavírám, že malá jest naše naděje ve vítězství, ohromný strach z války, uvolnění naší ligy, jež počala již hroziti, a pročez že nemáme příčiny těch se přidržovati, již zahynouti chtějí. Totot' jest moje mínění o válce, jíž se vyhýbám a o níž mám za to, že se jí vůbec vyhýbatí jest. Takové jest našich přívrženců postavení, takové hrozby, takové s barskými národy spojení, taková i vzájemná nenávisť, že z toho soudím, že odtud vyplyne všechno zlo, nic dobrého z toho nepojde. S Bohem! Z Benátek očekávej nejbližší dopis! Z tábora 15. května léta 1620. Tvůj bratr Václav.“
/Bratr proto, že měli oba téhož kmotra/

Pozn.: v textu jsou ponechány některé autorovy specifické výrazy. Zásoba textů Florianových Aršíků tímto končí. Redakce uvítá, pokud by čtenáři poskytli k přetištění nějaký dosud ve Zprávách nepublikovaný text.

pl

MARLIS GERHARDT: FRANZISKA ZU REVENTLOW 1871-1918

Já vím, že chci nemožné, ale chci raději to, nežli se jen spokojit s možným

Z dálky, s historickým odstupem, vypadá Franziska hraběnka zu Reventlow skoro tak, jak bychom si asi dokázali představit emancipovanou ženu z přelomu století. V mnoha rolích a mnoha převlecích – jako bohémka a dobrodružka, jako přítelkyně významných mužů a později jako spisovatelka – dokáže vyvolat dojem, že není těžké uskutečnit utopii.

Franziska zu Reventlow nejenže snila o tom, čemu se dnes říká seberealizace, ale dokázala se i osvobodit od všech konvencí, které nechtěla a snad ani nemohla akceptovat. Ve vzpomínkách přátel je proto tato její „vnitřní svoboda“ a suverenita skoro vždy zmiňována na prvním místě; z pohledu všech těchto filosofů, literátů a excentriků působila doslova jako symbol onoho ženského ideálu, který se prosazoval stále zřetelněji právě v pozdních letech devadesátých onoho „měšťáckého“ století, abychom užili slova samotného Friedricha Nietzscheho. Tento ideál byl přímým protikladem

viktorianismu a jeho morálky; vztahoval se na ženu, která již nenachází naplnění v pouhé roli manželky a matky, ale přitakává tomu, co se tehdy označovalo jako „volná láska“. Kupříkladu Wedekindova Lulu, která byla dobovými kritiky někdy přirovnávána k Franzisce zu Reventlow, odráží možná až extrémní variantu tohoto typu. Také německý utopistický filosof Ernst Bloch (1885-1977) popisuje tento ideál s porozuměním. Ve svém *Principu naděje* (*Das Prinzip Hoffnung*, 1938) říká: „Nová žena sdílela tehdy své představy o secesních leknínech a slunečnicích společně s mužem; dokázala být písíci bohémkou a právě proto nebyla nikterak krotká. Pozadí vysněné ženské budoucnosti bylo naplněno slavnostními dionýsovskými vizemi revoluce, z nichž o jednu generaci později

nežůstalo víc než osvobození od korzetu, právo kouřit, volit a studovat.“

Franziska zu Reventlow se zdá být nejlepším příkladem této „vysněné ženské budoucnosti“. Jako jediná žena zaujímala důležité místo v pánských spolcích a uměleckých sdruženích mnichovského Schwabingu, a to takové, které zdaleka překračovalo pouhou roli vzývané múzy nebo metresy. Její přátelé a milenci snili o nové ženě a Franziska převedla jejich snění za bílého dne do své vlastní osobnosti. A přitom hrála roli veselého světáka, který bez potíží vede život mimo konvence. „Obětovala jsem na oltář boha Náhody“, povzdychla si jednou ve svém deníku, ale nadále odmítala traumata ženského outsidera.

Při důkladnějším pohledu se ovšem vytrácí onen nadmíru milý, utopický obraz života oproštěného od neštěstí, depresí a vyčerpání. Obraz sebe sama, jaký Franziska zu Reventlow vytvořila ve svých denících, dopisech i autobiografickém románu *Ellen Olesternje* (1903), se velmi liší od zidealizovaného obrazu, který si o ní vytvářeli muži z jejího okolí.

Právě vnitřní a vnější protiklady, do nichž se stále znovu a znovu zaplétala, přesně ukazují, co znamenalo pro ženu okolo roku 1900 brát své vlastní touhy vážněji než platné dobové společenské normy. V deníku, který si vedla od dětství, píše: „Vím, že chci nemožné, ale chci raději to, nežli se jen spokojit s možným.“ Na další stránce pak poznamenává, že není ničeho, co by nenáviděla víc než floskuli: „To se nesmí.“; větu, ve které jsou shrnuty veškeré výchovné principy jejího dětství.

Chtít „nemožné“ a opovrhovat tím „co se nesmí“, se těžko promíjelo tehdy i mužům. Pro dceru z dobré rodiny znamenalo ono „nemožné“ současně vždy nepřijatelné vybočení a - skandál.

Franziska zu Reventlow byla od raných let, kdy se odvrátila od své rodiny, a od chvíle, kdy prchla ze svého krátce trvajících manželství, napříště už vždy v rozporu se všemi třídami a vrstvami tehdejší společnosti. Věděla ovšem velmi dobře hned od začátku, že odpor k roli, ke které byla výchovou předurčena, bude mít za následek nejen společenský „bankrot“, ale doslova i existenční propad a bezdomovectví.

Na rozdíl od mužů z její „schwabingské party“ neexistovala pro ni žádná střední cesta nebo kompromis mezi „měšťanskou reputací a ne-měšťanskou svobodou“. Pro outsiderku zůstala tedy jen možnost neustálého provizoria a obtížné balancování na hraně

mezi životem buď „zcela nahoře“, ke kterému byla vychovávána, nebo životem „zcela dole“, kterému stál ovšem v cestě její původ a výchova.

Svou „vykořeněnou“ existenci, často opravdu „na hraně“ reflektuje bez sentimentality, ale také bez přikrášlování, když v románu *Od Paula k Pedrovi* (*Von Paul zu Pedro*, 1912) ironicky poznamenává: „Někdy mi připadá strašně nepohodlné mít špatnou pověst. Kdyby mi bylo znovu osmnáct, pojala bych věci jinak. Buď bych se vydala zcela dolu, nebo bych se snažila zůstat na nejvyšší příčce společenského žebříčku. Střední cesta neskýtá možná mnoho radostí, ale je zcela jistě tou nejbezpečnější... každé mladé dívce, která riskuje svou dobrou pověst, bych tedy dnes důrazně poradila, aby si ji uchovala, a to tak dlouho dokud nebude mít své pevné zajištění. Výjimečná pozice mezi oběma světy není dobrá, pokud ovšem není velkoryse financována.“

O rituálech života, stanovených pro mladou ženu z nejvyšších společenských pater, měla Franziska jasnou představu a je jen málo spisovatelek, které okolo roku 1900 o nich mluví tak jasně a nekompromisně jako ona. V jednom pamfletu z roku 1899 například říká: „Ve společnosti, která je zevnitř i z vnějšku ovlivněna šosáckou morálkou, není pochyb o tom, co se u ženy sluší a patří. Žádné odlišné názory se tady nepřipouští. V první radě jde o to, aby se život vedl co možná nejuhlaženějším, spořádaným způsobem, bez viditelných konfliktů. První podmínkou je, aby se žena příliš nevyvyšovala, aby si chránila svou neposkvrněnou pověst a hlavně aby skrze dobře situovaného muže získala dostatečné zajištění. V těchto dvou příkázáních tkví celá její budoucnost. Jako malé děvčátko chodit poslušně do školy a s rodiči nebo „slečinkami“ spořádaně na vycházky, jako dospívající „mladá dáma“ fungovat dle poměrů - buď jako potenciální „vhodná partie“ nebo ozdobný předmět; jako nevěsta se patřičně pýřit při šití výbavy, jako manželka stát stále starostlivě a láskyplně po boku chotě. Naplňovat co nejlépe povinnosti křesťanského manželského lože a vychovávat děti ke stejně bezútešné životní nudě. Životní cesta je jí narysována jasně a zřetelně, případné snahy o nabytí svobody nebo o nepatřičnou zábavu musí být zavčas potlačeny. Pokud se toto vše ovšem nepodaří, je tato „černá ovce“ co nejdříve odvržena – k radosti bezbožných, jimž je odstranění tohoto jednoho hříšníka milejší než devětadevadesát spravedlivých.“

Ostrý pohled na buržoasní ženskou morálku získala Franziska z Reventlow z vlastní zkušenosti. Narodila se 18. května 1871 na rodinném zámku ve šlesvicko-holštýnském Husumu, jako čtvrté z pěti dětí tamního pruského zemského rady Ludvíka Christiana Detleva Friedricha hraběte z Reventlow (1825-1894) a jeho manželky Emilie Julie Anny Luise říšské hraběnky z Rantzau (1834-1905), a byla zde také pokřtěna jako Fanny Liane Wilhelmine Sofie Auguste Adrienne.

Privilegium aristokratického původu, zámecké prostředí – to je ovšem pouze dekorace, vhodná pro fotografický snímek, nic víc. Ve skutečnosti se Franziska již jako dítě cítila upozadována a nepochopena. Prvnímu příteli z mládí a své spřízněné duši píše jako devatenáctiletá: „Netajím, že mám doma velmi špatné vztahy, zvláště s matkou. Nemůže mě vystát, od raného dětství se mnou zachází jako macecha. Všichni mají neustále strach, že udělám něco, co se jim nebude líbit. Dovedete si představit, jak hrozně těžké tyto domácí poměry jsou, když člověk touží po lásce a je neustále odmítán; dříve jsem matku náruživě milovala a opravdu toužila po tom, aby i ona milovala

mne, nebo aby se mnou alespoň jednala tak přátelsky jako s ostatními. Postupně se ale toto vše otupilo a ochladlo, až do té míry, že je teď mezi námi skoro válečný stav; jen málokdy spolu vycházíme alespoň snesitelně, a to vždy jen krátkou dobu.“

V dalším dopisu píše o pár dní později: „Velice hřeším proti rodičům; ale jistě máte pravdu v tom, že mohu mít pocit, že také oni se velmi prohřešili na mém životě, který by byl mohl být úplně jiný. Tato myšlenka má v sobě tolik zoufalého - neuspět v životě také cizí vinou, chci říci nechat zničit. Neměla-li bych svou bezbřehou lehkomyšlnost, schopnost odpoutat se od rodičů, především od matky, a vše ignorovat – pak bych musela již dávno zešílet. Jako dítě jsem si často namlouvala, že moji rodiče ve skutečnosti mými rodiči nejsou, protože jsem nemohla pochopit, jak se mnou zachází vlastní matka...“

Z těchto dopisů citujeme tak obšírně proto, že právě ony svědčí o ústřích a citovém zranění již v raném dětství, že právě ony poskytují zřetelný obraz chladné a odmítající matky. Tyto vzpomínky se linou pak jako červená nit i životem už dospělé ženy; poté, co s rodinou přeruší styky. Ublížení ze strany matky je navíc nepochybně umocněno i tím, že své čtyři syny naopak nadevše miluje a všude upřednostňuje.

Franziska zu Reventlow později přenesla matčino opovržení dítětem ženského rodu na opovržení svým vlastním pohlavím a bude se utíkat k mužům, aby se oprostila od zraňujících vzpomínek dětství. Otec zůstane v dopisech a vzpomínkách na mládí téměř nepřítomný a přehlížený. Bezpochyby nebyl schopen ujmout se úlohy prostředníka mezi matkou a dcerou. V jednom dopise o něm napíše: „U otce nenacházím vůbec žádné pochopení, nemůže být přece na mé straně, ač by to bylo tolik žádoucí. Dokážete si jistě představit, jak je to těžké. Jakákoli radost ze života či životní elán, nebo jak to mám nazvat, je zadušena a já se znovu nadechnu, až když za sebou zavřu dveře.“

Pozdější útěk Franzisky zu Reventlow, její neschopnost uvěřit ve vlastní talent, její narušená kreativita, kterou se snaží zakrýt maskou lehkovážnosti, - to vše lze vysvětlit z velké míry nezhojitelnou ranou z dětství. Také její často neuvážená a povrchní dobrodružství mají nepochybně ambivalentní charakter. Vedle momentu vlastního osvobození a odhodlanosti naplnit erotické touhy je v nich možná i nevědomý moment nepsty. Směřuje na matku, která dítě již od útlého věku považuje za „zkažené“ a žije v neustálém strachu, že by dcera mohla rodinu kompromitovat svou „vzpourou“ a „nerozvážností“. V duchu neblahého proroctví dělá později dcera vše pro to, aby tyto matčiny obavy a prognózy naplnila.

Oproti konfliktu otce a syna, který často reflektuje literatura 19. století, stojí zde coby výjimka konflikt matky a dcery, který zůstane otevřený a nedočká se žádného smírného řešení.

V románu *Ellen Olesternje* se z matky stane dokonce nepřítel snažící se dceru usmrtit: „Matka! Kam jen její vzpomínka sahá, cítila se jí Ellen jakoby pronásledována a nevěděla proč. Proč dostaly její oči vždy ten zvláštní zlý výraz, a její hlas rozněvaný, skoro pisklavý tón, jen když Ellen vstoupila do dveří? Pokud byla s matkou sama v místnosti, panovala zde mrazivá atmosféra, jako by se každou chvíli mělo stát něco strašného; v noci někdy snila o tom, že ji matka pronásleduje s velkými nůžkami a

chce ji usmrtit. Skoro už si na to zvykla jako na zločin, se kterým se člověk narodí a ví, že jej nikdy nebude moci ze sebe setrást. Svě ponižující postavení a matčino odmítavé chování spojovala se svým pohlavím. Postupně si zvykla na myšlenku, že dívky jsou méněcennější a měla hrůzu z toho, že by z ní jednou měla být žena. Dítě si beznadějně přálo být chlapcem a chůva je konejšila slovy: „Jen počkej, až ti bude šest let, pak se jím staneš.“ Šesté narozeniny jí ovšem přinesly první velké zklamání. Když se probudila, chtěla si obléknout šaty Erika, protože nyní z ní přece byl chlapec, a chtěla být stejně hýčkována a obdivována jako on. Namísto toho se jí dostalo krutého výsměchu; smál se jí i otec a ona se konečně dozvěděla, že musí navždy zůstat dívkou. V ten den nebylo již nic, z čeho by se Ellen mohla těšit. Později snila o tom, že se za chlapce převlékne, uteče s cikány a v zeleném voze bude táhnout od jarmarku k jarmarku...“ Představa útěku pronásleduje Franzisku zu Reventlow po celý život. Ještě krátce před svou smrtí, ve věku téměř sedmačtyřiceti let, přemýšlí vážně o tom, že s jakýmsi čínským artistou, vrhačem nožů, podnikne cestu kolem světa a bude živým terčem při jeho vystoupeních ve varieté.

Její útek z „ženské tělesnosti“ a její fascinace mužskými dobrodružstvími a dobrodruhy ovšem neznamenají, že se sama snažila stát mužem. Maskulinní pózy a výstupy ve stylu George Sandové jí byly vzdálené. Franziska zu Reventlow hrála spíše roli ženského ideálu pro mužskou bohému. Byla to totiž nejlepší možnost, jak získat náklonnost, které se jí nedostalo v dětství. Pro ženské hnutí naopak pochopení nikdy nenašla, ačkoli si nárokovala mnohé ze svobod, které toto hnutí chápe jako nezadatelné „ženské právo“.

V emancipačních „dámských snahách“ spatřovala pouze bezpohlavně působící bytosti, které vystupují v lodenových pláštích a pánských vestách a na svých shromážděních hovoří hlubokým hlasem o ženách jako o „samicích“ nebo „ženuškách“. Vůči politickým požadavkům ženského hnutí zůstala zcela chladná. Je pravděpodobné, že i za ironickým odstupem vůči oněm ženám, které je vznášely, stála vzpomínka na matku a její chování. Nikdy se jí nepodařilo, jak zmiňuje jednu v dalším svém deníkovém záznamu, najít ženský vzor nebo se i jen identifikovat s jinými ženami.

Určitou roli hrál zde rovněž jeden velmi konkrétní deficit. Na rozdíl od „emancipovaných“ žen vyšší střední třídy, postrádala širší formální vzdělání. K jejímu „velkopanskému“ dětství patřila paradoxně jeho absence, což ve svém deníku označila za „hřích“, který na ní spáchali rodiče. Zatímco jsou Reventlowští synové pečlivě připravováni na studium a navštěvují gymnasium, pro dceru zcela stačí jednoduché základy, aby byla schopna konverzace.

Franziska zu Reventlow nebyla později už schopna dohnat, co v dětství zameškala. Dokázala ovšem velmi záhy tento svůj handicap a nedostatečnou přípravu odhalit. Jako devatenáctiletá píše příteli: „Dle mého názoru by společnou školní výukou a nenuceným kontaktem vznikly mnohem zdravější poměry; ty, které nyní ve společnosti panují, jsou přece skrz nasrzk v nepořádku. Ženská výchova je totiž to nejnesmyslnější, co existuje. Mohu Vám uvést jeden příklad, který jsem sama na sobě zakusila. Do nějakých čtrnácti let jsem směla s bratrem Cattym (tj. Karl) a našimi společnými kamarády pobíhat v každé volné chvíli – to bylo správné a dobré – pak mi ale bylo

najednou řečeno, že už jsem na to příliš velká a má se ze mě stát „slečna“; musela jsem tedy mimo určené hodiny sedět doma, šít a štrikovat. Samozřejmě jsem se bránila zuby nehty, využívala každou příležitost utéct a nikdo na mě nemohl vyvrát. Vychovatelka dala raději výpověď a já jsem byla poslána do Altenburku, odkud mě ovšem vyhodili. Nemáte ponětí, jak je s podobnými nešťastnicemi doma či v internátech zacházeno. Jsou jim do hlavy nalévány ty nejméně užitečné, nejméně zajímavé znalosti, neuvěřitelně mnoho náboženství, gramatiky, ručních prací a klavíru. Násilím mají být tvarovány do stejné šablony; co z toho vzejde, můžete vidět na průměrných mladých ženách a dívkách – jsou z nich nevzdělané, vybledlé vyšívачky krajek, stvoření bez zájmů, která, když se provdají, najdou veškeré zadostiučnění v domácnosti, v povídání o dětech a svému muži; nemohou být ničím jiným než jen jeho „ženou v domácnosti“. A pokud zůstanou svobodné, stane se z nich kasta nesnesitelných starých panen, ze kterých si každý utahuje a jejichž pole působnosti spočívá v kávových dýcháncích anebo smutném odloučení... To celé vězí v tom, že na ženu je stále nahlíženo jen jako na nesamostatné stvoření. Není to do nebe volající nespravedlnost? Jak těžké, ano, téměř nemožné, je bránit se proti tomuto šablonovitému počínání a duchovně se vzdělávat jen vlastními silami, si můžete domyslet; ale podřídit se tomu nemohu, to je vyloučeno.“

Kritika výchovy, které se Franzisce dostalo a kterou popisuje v tomto dopisu, prokazuje již vliv Ibsena. Po odchodu rodiny do Lübecku poznala jeho díla v tamním Ibsen-klubu a ztotožnila se s jeho názory na ženskou emancipaci. Z touhy Nory či Heddy Gablerové jít vlastní cestou, cestou ke svobodě, se zrodilo její přání studovat malířství. Rodiče odmítli a dovolili nezletilé dívce pouze, aby chodila v Lübecku do semináře pro učitelky. Dcera se tehdy ještě podvolila a dokonce složila zkoušku, která ji opravňovala k přijetí do pruské státní služby; tuto profesi ovšem nebude nikdy vykonávat.

Když se rodiče dozvěděli o utajovaném poměru se starším mužem, byla poslána k „morálnímu usměrnění“ do jistého kněžského domu. Ten ovšem opustila hned po nabytí plnoletosti a odešla do Hamburku; k přátelům, které poznala právě v Ibsenově klubu.

Rozchod s rodinou ale nevedl k vysněné svobodě Ibsenových hrdinek bez úskalí. V roce 1893 sice odešla na několik měsíců do Mnichova a přihlásila se na tamní uměleckou akademii, po krátkém milostném zklamání se však vrátila zpět do Hamburku a provdala za mladého právníka Waltera Lübkeho, který měl pochopení pro její záměry. Ve svém deníku vyzdvihuje Franziska zu Reventlow měkký a „téměř mateřský“ charakter svého muže, který jí dává pocítit všechnu něhu, které se jí nedostávalo od matky. Přesto z hamburského manželství nezbylo více než jednoroční epizoda. V roce 1895 odešla Franziska s jeho souhlasem podruhé do Mnichova, aby si konečně splnila svůj sen z mládí a jako malířka dokázala „něco velkého“.

Mnichov není v devadesátých letech zdaleka jen jakýmsi idylickým lokálním shromaždištěm umělců, ale skutečným centrem evropského umění; stejně tak jako Schwabing není jen pouhou jeho periferní čtvrtí, ale, jak sama Franziska později říká, „skutečným předměstím světového dění“. O čem se ve Schwabingu diskutuje, myslí a píše, odpovídá tomu, co Nietzsche označoval za „přehodnocení všech hodnot“. Mladá generace

umělců, literátů a filosofů se staví proti všemu, co tvořilo doposavad pro její rodiče spolehlivý duchovní statek a nezpochybnitelné hodnoty. Ostře se vymezuje proti křesťanství, měšťanské morálce, patriarchátu, a také proti „duchu jako nepříteli duše“, jak později, koncem dvacátých let, nazve Ludwig Klages jedno své dílo (*Der Geist als Widersacher der Seele*).

Ve společnosti, která si říká „kosmický kruh“ (mimo filosofa Ludwiga Klagese patří sem i básník Stefan George, spisovatel Karl Wolfskehl, znalec mytologie Alfred Schuler a další intelektuálové), se sní o „pohanské kolonii“, která má být založena v centru Mnichova, především ale o zcela novém uspořádání společnosti, založené na Nietzschevě myšlence „přehodnocení všech hodnot“. Další ideovou základnu poskytují fantasii „kosmiků“ jejich doslova kultovní kniha, *Das Mutterrecht / Ženské právo* (1861) od Johanna Jakoba Bachofena (1815-1885). Švýcarský učenec a etnograf, v ní spekuluje o jakémsi dávném „telurickém“ a „hetérickém“ stupni kultury, o společnosti, v níž žena vládla nad mužem. Ženské pohlaví stálo tak, co do podstaty, naroveň samotné Zemi a každá žena, jež se stala matkou, byla zároveň „zástupkyní této pramáti Země“. Hetérická žena žila sama, jen v jakémsi „bahenním spojení“ se pářila s mužem a své děti vychovávala bez otce a rodiny.

Na tuto Bachofenovu představu navázal především Ludwig Klages, když se zabýval představou o novém matriarchátu, jehož ženským ideálem byla hetéra, do 19. století přenesená „pohanská bohyně“, projevující se jako spojení femme fatale, Aspásie a Magny mater. Tento nereálný sen o hetérách byl představován jako nový, subversivní ideál, stojící v přímém protikladu k soudobé měšťanské ženě. Co této teorii chybělo k uskutečnění byla ovšem právě ona reálná žena, která by byla ochotná navléknout si oděv hetéry a žít „dionýsovsky“. Prozatím se tedy kosmický kroužek spokojil jen s inscenací kostýmových slavností, které měly představovat bakchanálie: muži vystupovali v antických kostýmech, s listy vinné révy ve vlasech, a mystagog Alfred Schuler se ujímal role samotné Velké Matky.

Když Franziska zu Reventlow opět přišla do Mnichova, neměla o představách „kosmiků“ ani tušení. Pohybovala se mezi malíři ve Schwabingu a vrhala se do toho, co ve svém deníku označuje jako „životní rauš“ nebo „extázi“. Svůj neklidný život, od jednoho zážitku ke druhému, zajišťovala pomocí nejrůznějších příležitostných prací; občas vystupovala pod pseudonymem v podniku jisté Madame X a neutěšenou finanční situaci se snažila někdy řešit v „zapůjčených třpytivých oděvech“ i jako animírka. Peníze byly po opuštění rodiny jejím hlavním svízelem. O problémech, které měla se svým „peněžním komplexem“ napsala později dokonce stejnojmennou novelu. Spočíval v tom, že i to malé množství peněz, které s námahou vydělala, okamžitě opět utratila, aniž by vlastně věděla za co. Peníze jí jakoby protékaly mezi prsty a proto někdy náhodně rozmístila ve svém ateliéru pár mincí v naději, že je v krajní nouzi opět nalezne. V *Peněžním komplexu (Geldkomplex, 1916)* dokonce veškeré obtíže svaluje právě jen na ekonomickou tiseň: „V životě jsem překonala všechny fyzické i duševní nesnáze, jen ne ty ekonomické. Ani šťastné ani nešťastné lásky, ani manželství ani jeho krach, ale pouze větitelé, pronajímatelé a dodavatelé mě dokázali fyzicky zničit.“

V prvních mnichovských letech se ovšem potýkala také s jinými turbulencemi než se svým chronicky narušeným vztahem k penězům. Během několika málo měsíců se pokusila nalézt kompenzaci všeho, co jí bylo v dětství upřeno.

Po tomto období „životního rauše“ přišla však náhle těžká nemoc, která ji donutila stáhnout se do ústraní. Po delším po bytu v nemocnici a těžké operaci upadla z „extáze“ do deprese. Nad vodou se držela už jen špatně placenými překlady z francouzštiny. Když se od lékaře dozvěděla, že čeká dítě, nespatovala v tom neštěstí, ale naopak - vysvobození z dosavadního života, který jí připadal nesmyslný a bezcílný. Nesnažila se nic maskovat ani utajit, ale naopak. Syna Rolfa (1897 - 1981), „myšku“, „božské dítě“ porodila bez jakýchkoli tajností. Zamlčela jen jméno jeho otce, neboť, jak řekla, „nepatří k mému osudu, jde o „cizího pána“, který se do mého vztahu s dítětem nemá co vměšovat“. „Dítě mě osvobodí“, zapsala si v deníku, „ze šilenství totální osamělosti a musí z něho být sluneční dítě, kterým já nebyla, protože mi chyběl dar lásky“. Zároveň ale věděla, že nelegitimní potomek znamená její definitivní společenský propad. Hamburský manžel podal žádost o rozvod a zdráhal se s ní znovu setkat. Místo toho poslal jen telegram, v němž stálo: „Setkání vyloučeno.“ Manželství bylo rozvedeno kvůli „opakované nevěře“ manželky.

V jednom jiném deníkovém záznamu píše Franziska zu Reventlow: „Nikdo z vás neví, co je láska, všichni jste tak tvrdí. Jak podivně se vše opakuje v mém životě: matka - ty. A všichni si myslíte, že dovedete milovat?“ Co je na této poznámce poučné, je srovnání matky a manžela, kterého ovšem ona sama ranila.

Schwabingští přátelé ale obdivují její odvalu starat se o dítě bez otce. Rainer Maria Rilke například „madoně s dítětem“ posílá každý den obdivnou báseň. Ona sama pak pózuje před fotografy jako madona v bílé noční košili, aby vypadala jako „co možná nejhezčí matka“.

V denících z tohoto období je téměř na každé straně řeč o prožívaném pocitu štěstí v souvislosti s dítětem a současně o každodenních strastech. Franziska zu Reventlow vedla neutuchající boj s věřiteli, majitelem bytu, ve kterém přebývala a zkoušela rozličná povolání. Jako malířka byla bohužel stejně neúspěšná jako herečka nebo provozovatelka pronajatého obchodu s mléčnými výrobky, který zkrachoval po několika málo dnech. Vposled jí zbyla „nádenická“ práce na překladech, která jí však nezajistila ani existenční minimum. Když nebylo možné jinak, převlékla se za „holku z předměstí“ a „rozhodila sítě“ v kavárnách nebo barech.

Neuspořádaný život jí navíc ztěžovaly neustálé nemoci a chorobné stavy, které jsou dnes označovány za psychosomatické: migréna, vyčerpání, deprese, nervozita. Právě je považovala za důvod neschopnosti „něco udělat se svým životem.“ Její skutečná nemoc se ovšem jmenovala „osamělost“: „Můj Bože, jak jsem sama, a to i když nějakého člověka sebeví miluji a nevím, jak se od něho opřít. Kdybych tak byla drsnější, ale to já nejsem, mám příliš mnoho zranitelných míst... Ale pak přece jen vždy přijde životní vzpruha, mám své dítě. A to chci držet u sebe pevně, musí zůstat v mé těsné blízkosti. Jen my dva, a okolo nás už jen hluboká prázdnota. Ze všech známých mám nakonec stejně pocit, že jsou mi cizí.“

Osamělost Franzisky zu Reventlow je ještě zesílena občasnými přívaly touhy po nějakém pohádkovém princí. Jak píše v deníku, někdy sní o „mesiáši (lépe snad spasiteli), který stále ještě nepřišel“.

Monsieur nebo Monsieur X, jistý mnichovský právník, který existenci tajné milenky na veřejnosti popírá, hraje svou roli jen nedokonale. V deníku Franziska poznamenává: „Zvláštní je, jak jsem pokorná před tímto mužem, dojímá a těší mě každé jeho dobré slovo; kdybych jen mohla, chtěla bych ho zahltit láskou.“ Naděje v prince z pohádky je ovšem jen těžko slučitelná s představou osvobozené ženy, která se dobrovolně vzdala měšťáckých pout. Jak se zdá, přitahuje Franzisku na „Monsieurovi“ právě to, že ví, že ji nemiluje a neočekává od ní žádné pevné pouto.

Místo touženého mesiáše, který nikdy nedorazil, poznala muže, se kterým věřila, že by „dokázala i létat“: Ludwiga Klagese. Ten okamžitě rozpoznal ve Franzisce příkladnou ženu své filosofie, hetéru. Oslavoval ji jako „pohanskou světicí“ a obdivoval jejího „hetérského potomka“, za něhož převzal opatrovnickví. Není zcela bez ironie, že právě tento filosofující obdivovatel ženské promiskuity se jako jediný pokoušel vnést do života své přítelkyně pořádek. Povzbuzoval ji, aby dokončila svoji *Ellen Olesternje*, který v Mnichově skutečně roku 1904 vyšel a měl záhy úspěch. Franziska zu Reventlow spatřovala v Klagesovi svou velkou životní lásku: výjimečného muže, který s jejími četnými „elegantními průvodci“ a „bezstarostnými gaminy“ neměl nic společného. Především jemu pro potěšení se oblékala do antikizujícího kostýmu hetéry a tancovala, s vábívy „očima sirény“, na schwabingských slavnostních večírcích. Daleko raději vystupovala tady však v chlapeckém úboru hermafrodita, neboť převlečení za Matku Zemi ji žádnou zvláštní radost nepřusobilo.

Přes všechnu fascinaci Ludwigem Klagesem se Franziska vehementně bránila jeho představě a nárokům na roli „zachránce“, „hlavního kontrolora jejího života“. Klages naopak byl v každodenním životě jen těžko schopen snést volnost a promiskuitu, které v teoretické rovině tak nekompromisně vyznával. Očekával, že „hetéra“ kvůli němu změní svůj život; ona ovšem, s větší konzistencí než on, trvala na tom, že by ji měl přijmout takovou, jaká je. Přes všechna úskalí a nedorozumění si ovšem Franziska zu Reventlow stále znovu uvědomovala, že Klages je jediným mužem, který ji chápe a s nímž se necítí osaměle. Podobně také on ji ve svých pamětech popisuje objektivněji než by se dalo, na základě jeho vysněných představ o hetérech, tolik vzdálených od běžné reality, očekávat. O jednom jejich společném zájezdu napsal například toto: „14. srpna jsem byl s Fanny znovu na několik dní ve Wildenrothu. Opět jsme měli dithyrambické rozhovory a já cítil, že svět, který vidím ztělesněný ve Franzisce, v ní leží toliko jako nepoužitelná viněta; asi jen magická moc slova by dokázala tyto zapomenuté poklady pozdvihnout. Cítil jsem, že je v ní všechno, avšak zavřené jako za železnými mřížemi, které musím přeskočit. Jako milenka mi naslouchala soustředěně, přesto mi ale připadala jako duše uvězněná v nějaké kleci; cloumal jsem tyčemi mříží, přesto jsem je však nedokázal zlomit. Naslouchala, toužila, něco jistě i tušila, ale nenašla cestu z vězení, které ji připravilo její zlé mládí, zmatené úlety, bláznivá dobrodružství. To se opakovalo mnohokrát. Mohla milovat jakékoliv muže a tolik, kolik by chtěla. Návaly žárlivosti se mě dotýkaly jen zřídka a nakrátko; to podstatné, její duše, měla však být se mnou, sdílet se mnou stejné zaujetí, a já přesto pociťoval, že zůstává mimo něj.“

V roce 1903 vztah mezi Klagesem a Franziskou skončil vystřízlivěním a deziluzí. Po tomto definitivním rozchodu si Franziska 1. listopadu 1903 poznamenala: „Můj Bože, co je vlastně zač? Ve skutečnosti přece jen pouhý egoistický megaloman,

ovšem s úžasným rozumem, který nás všechny pobláznil.“ Svému příteli, spisovateli Theodoru Lessingovi, si jednou s posměškem postěžoval, že se jí snažil „přemoci a podmanit“.

Rozchod s Ludwigen Klagesem znamená pro Franzisku zu Reventlow ovšem víc než jen konec milostné aféry. Znamenal také jistou, a to dosti podstatnou změnu. Vedla sice dál svůj obvyklý život, ale role „hetéry“ se už navždy vzdala. Už se nespokojila s tím, aby byla pouhou společnicí významného muže; naopak objevila a akceptovala nyní své vlastní tvůrčí vlohy - nadání, které dříve potlačovala, v přesvědčení, že z žen, které píšou, „ji jímá hrůza“. Franziska zu Reventlow vyzrála v žurnalistku a spisovatelku, jejíž vtip a ironie měly mnohem více společného s Heinrichem Heinem a Kurtem Tucholským než s patosem kosmiků. V článku, otištěném ve *Schwabinger Beobachter/Šwabingerském pozorovateli*, odhalí snové imaginace „kosmického kroužku“ jako „přehnané mužské fantasie“; Schwabing samotný označí za „kosmickou louku“, za jakýsi „podivný okrsek“, kde sám „Velmistr“ Stefan George, bude pro ni nadále jen „Stefan – zasvětitel“.

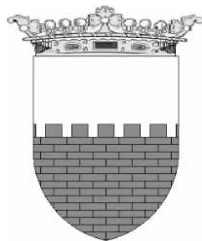
Satiricky ostře se Franziska distancovala také od antisemitských tendencí „kosmiků“, které považovala za nepatřičné. Jako žena stojící nad věcí, dokázala překvapivě přesně zhodnotit i jejich posedlost mýty a nebezpečné árijské sny. Její posměšné znevážení nebylo však nikdy směřováno pouze k jedné konkrétní osobě a jejím bizarnostem, ale především k samotné ideologii, která od naivních představ o hetérách záhy přecházela k „mýtu o krvi a půdě“. Nekompromisně se distancovala rovněž od tzv. „tarzanské filosofie“ (Ernst Bloch), v níž původně spatřovala individuální osvobození a možnou kulturní revoluci.

S touto proměnou a odmítnutím pózy hetéry, se změnil také její pohled na okolní svět. „Výstředníci“ přenechali pole židovským vzdělavcům a spisovatelům, kteří získali věhlas pod označením „asfaltoví literáti“, anarchisté a intelektuálové a Franziska zu Reventlow, která nadále tvrdila, že nerozumí politice, odmítla i Georgův „Syndikát duší“ a rozhodla se tentokrát pro „ducha jako protivníka duše“.

Většina jejích přátel odešla později do emigrace nebo zahynula v koncentračním táboře. Franziska sama opustila Německo již v roce 1909, ovšem ne z politických důvodů, ale aby uspořádala své finanční záležitosti. Jeden z jejích přátel, anarchistický literát Erich Mühsam (1878-1934), ji tehdy také přemluvil, aby se naoko provdala za pobaltského barona Alexandra von Rechenberg-Linten (1868-?). Falešný ženich platil za „originál“. Žil v Asconě a své rodině musel představit ženu z patřičných kruhů, aby mohl nabýt dědictví. Tento, na finanční bázi založený kalkul, se zdál být úspěšný - Franziska zu Reventlow dostala po svatbě roku 1911 svůj podíl a zachovala se poprvé ve svém životě „rozumně“: peníze vložila na bankovní konto. Tentokrát ovšem pro změnu brzy zkrachovala banka a ona o všechny, sňatkem získané peníze, přišla. Ztrátu přijala bez výraznějších emocí a napsala zmíněnou již novelu *Peněžní komplex*. Nabídku psychoanalytika Otty Große, jeho freudovskou léčebnou metodu komplexů „na pohovce“ odmítla. Pomohla si sama a napsala v rychlém sledu několik románů a povídek, v nichž s ironickým odstupem zachytila své schwabingské avantýry i pomínuvší sny o hetérách. Ničeho nelitovala, nic nebrala zpět, neobviňovala sebe ani jiné; nikdy ale také nepodlehla pokušení idealizovat si vlastní mladá léta.

Sny a touhy svého mládí sice nepopřela, ale relativizovala touhu po nemožném, když v románu *Od Paula k Pedrovi* konstatuje: „Myšlenka „totálního štěstí“ má v sobě vždy něco bezútěšného, deprimujícího. Ve své definitivě vyznívá až trapně, jako by bylo všechno navždy pryč, jako by si člověk ještě za života objednal rakev.“

Jako spisovatelka byla hraběnka Fanny zu Reventlow v desátých letech minulého století celkem úspěšná, posléze ovšem upadla rychle v zapomnění; její romány nesměly být už ve třicátých letech vydávány.

Erb rodu Reventlow

V létě roku 1918 došlo k nešťastnému pádu z jízdního kola a následnou nezdařenou operaci už nepřežila. Zemřela 25. července ve vesnici Muralto poblíž tessinské Ascony, kde u jejího lože setrvalo jen několik nejbližších přátel a syn. Pohřbena je na hřbitově u kostela Santa Maria v Selvě v Locarnu.

Esej, otištěnou v knize „FRAUEN, Porträts aus zwei Jahrhunderten (Kreuz Verlag Stuttgart, 1981, s. 226 – 243), přeložila a několika drobnými doplňky opatřila Terezie. A. Erhartová

JÍŘÍ KUBĚNA: ŘEČ K OTEVŘENÍ LITERÁRNÍHO PAMÁTNÍKU VYSOČINY

v budově staré školy v Tasově v pátek dne 30. srpna 2000 v 16,00 hodin

Vážení přítomní,

přišli jsme se všech stran naší vlasti v hodině kdy Lev předává žezlo Panně a kdy Podzim už se neodbytně sklání k plodům, jimž dalo uzrát léto v oné zvláštní, trochu halucinované hodině zodiakálního světla svým měkkým hostiovým žářem tak přízračného pro čas zrození našeho prvního básníka, v čas vítězným dnem už zas pomalu Zapomínaného Světla, přišli jsme tentokrát ne proto abychom vzdali hold Jakubu Demlovi, alespoň ne výlučně Jakubu Demlovi, našemu největšímu Tasovanu, ale abychom se poklonili našemu rodnému Kraji, kraji nás všech, kteří milujeme Krásu, rodnému Kraji Poesie – Vysočině. A tento náš společný hold právě teď a tady v naší staré tasovské škole slavnostně zahajujeme otevřením první etapy dávno kýženého, obětavě připravovaného, celonárodní veřejnosti nyní zpřístupňovaného unikátního projektu, Literárního památníku Vysočiny.

Na počátku všeho byl sen, sen dvanácti nebo čtrnácti odhodlaných nadšenců, kteří pochopili výzvu času a spojili se v přípravném výboru a v ustavené obecně prospěšné společnosti Tasov, za zásadního příspěví tasovské obce, která mj. nabídla budovu své staré školy /...../ bylo pak toto smělé dílo – ve své první, převážně Tasovu věnované etapě, slavně dokonáno. Jsem rád, a je pro mne velkým vyznamenáním, že jsem se aspoň při zrodu, při iniciaci celé – jako vždy na první pohled neskromné, a snad šílené – akce mohl zúčastnit jako jeden z nich.

Vzdor nadosobní univerzalitě našich dnešních, zčásti již splněných snů, prvních satisfakcí i nových předsevzetí – nás všech, kteří přicházíme ze všech světových stran -, je ale přesto příznačné, že to vše se dnes děje a bylo vykonáno právě zde, v Tasově, onom nebeském Tasově, Nebeském Jeruzalémě Jakubově, který se nakonec přese vše

ukázal být hoden tak šíleně odvážné, šíleně předčasné setby – setby proti všem zákonům – k Duchu vždy nejprv zatvrzelé – Země: setby do větru, setby do povodně i sucha, setby do mrazu. Tasove! Ty nikoliv nejmenší mezi městečky moravskými i českými, právě Ty jediný ukázal ses být hoden – alespoň prvního – naplnění Snu, jež se ani neodvažovaly snít předchozí generace: jsme tu dnes proto, abychom tu v budově naší staré školy zahájili a otevřeli první etapu Památníku Vysočiny, Literárního Památníku Vysočiny, Památníku Vysočiny a Památníku Slova. A že se to děje, že se to smělo stát právě zde: Může být významnější svědectví o tom, že těžištěm, ba srdcem – stále tlukoucím jak Slavík sv. Bonaventury – a ne jen tam v hrobě při našem kostele petropavlovském – že srdcem Vysočiny se ukázal, ukazuje být, v čas posmrtné žně našeho básníka, a s ním tolikerých milovníků slova – právě Tasov?!

Vysočina! Co všechno pro nás, milovníky Slova i vůbec krásných umění evokuje toto označení, na jehož epitheton constans, anebo spíš, na jehož nedílnou součást, jednu a přece do dvou stran, dvou už od pohledu různých větví téhož jediného kmene rozklenutou korunu, toho pro nás posvátného jména, se poslední dobou tak rádo zapomíná (jako vůbec na Moravu a Čechy ve jménu infamního, nestvůrného „Česka“!): Vysočina Česko-Moravská! My tady všude kolem Tasova, na svatém poli plném soliterních, možná bludných balvanů, zato ale uprostřed nikdy nezabloudivších, nám všem společných kamenitých pahorků a oblohou obtěžkaných obzorů, těch žulových trůnů, nesoucích celé nebe, pro ten kus rodného kraje označení ještě důvěrnější, ještě jadrnější: Horácko!

Dnes však přicházíme, abychom se jí poklonili a připomněli si – vlastně poprvé takto komplexně vůbec – jako unikátní okrsek: právě tuto naši Vysočinu, toto naše Horácko jako fenomén kulturní, po výtce slovesný – jak se říká „literární“. Skutečně: proč – jak to bez dlouhých výkladů cítíme, ale jak se dá, jak je to třeba i zevrubně před našima očima – *ad oculis* – prokázat – proč právě Vysočina – je co do zrodu Slova a umění v našich zemích Koruny České krajem tak výjimečně, tak tisíckrát pozeňnaným, plodným a zpěvoročným!? A – při vši úctě a lásce k pěvcům a tvůrcům jiných krajů – proč právě Vysočina Českomoravská je v historii, určitě té nejnovější, a jak věříme i v přítomné chvíli – ve společenství obou našich národů, Čechů a Moravanů, přece jen co do – údiv budícího – bohatství svých tradic, svých básníků a umělců, svých vypravěčů, kronikářů a strážců Ducha krajem nepřehlédnutelným, krajem ústředním a všechno sjednocujícím – a jak věříme – vůbec prvním?!

Na tuto otázku – možná i nevyslovenou – odpovídá dávno Bůh ve Svém Zjevení, v knize Svých Písem: kdo chceš uchovat život, život věčný, odejdi do hor; na hory! Odtud je blíže k nebi, Horale: a každodenní chléb, trpčeji a tvrději vzdělavatelný, ale i ten chléb života, chléb Slova, uprostřed slaných slz a potu odjakživa dobývaný mezi kamením polí a cest ale i ve vůni mezi a mateřídoušky, chutná tu pojednou kořeněji, přesvědčivěji – a vzdor všem nárazům vichru, krup či ledových vloček – či právě pro ně, pro tu pozeňnanou vzdornost nepoddajné Země, rodného kraje zde mezi nebesy a zemí dobýván je usebraněji a odvážněji než kdekoliv jinde. „*Bez ryzí transcendentality se žádná stavba nedostaví, nikdy ach nikdy nedostaví*“, zpívá o tom básník nevysočinský, zato básník máchovských propastí a jezerních hloubek Vladimír Holan a pro nás

zopakoval Jan Pavel II. hned na samém prahu naší národní obnovy při své návštěvě Prahy na Hradě českých králů hned v r. 1990! Kam jsme od těch dob zabloudili, možná právě proto, že jsme nezamířili do Hor, k tradici, tam blíž a nejbliž Výšinám, mlčení balvanů a zpěvu skřivanů, beroucímu nebe – i srdce – útokem, kam jsme od těch dob sešli s cesty - ? - : Ptejme se raději všech Konzumních chrámů naší doby, všech těch Virtuálních realit plných Drog, Vraždění, Neviňátek, Gamblerství, Adrenalinových „sportů“ a nesmyslného ubíjení času, všech těch Velechrámů Lží, Zlatých telat, zůstavovaných – pro potravu těch příštích i těch už současných potop a blesků! – kolem našich cest, kol té samojediné, příliš široké, příliš pohodlné cesty civilisace – ale ne Kultury, - - Ptejme se této naší civilisace Smrti, po níž sestupuje do nížin, až na dno svého už ne bytí, ale jen pouhé existence, pouhého přežívání, náš obluzený a na svou vznešenost, na své slovo - - samými Nebesy a v jazyce předků mu odkázané a zmnožené, Krásou Duhy pokřtěné a zůstavené božské Slovo - - , opovázlivě a rouhavě zapominající, jako na porážku do záhuby vedený Národ.

Ale právě na tomto kosmodromu Smrti, a kdyby byl jediný v celém vesmíru, osudně zavazí a Naději vzbuzuje do cesty Zkáze vstupující Meteorit naší Vysočiny, či spíše neproměnná Stálice Vysočiny a na ní, v jejím středu, právě dnes, víc než kdy jindy už ne bludný balvan – v někom možná pohoršení vzbuzující, ale mnohé naopak co obětní stůl kolem sebe sjednocující, oltář Tasova, onen Kámen který odvrhli stavitelé, ale který se stal, který se stává, který se v národě musí stát kamenem obnovy, kamenem úhelným.

Co všechno již dnes nabízí doširoka a pro mnohé prostřený obětní stůl Tasova, kanaánská svatební tabule celé Vysočiny – to uvidíme již při první nabídce (a následovat musí nejméně třikrát tolik nabídek dalších!) už za chvíli v naší, první části expozice Slovesného Památníku Vysočiny, v první třídě naší staré dobré školy Tasovské, Školy Slova. Čtu-li jen zběžně z bohatého jídelního lístku, který mi narychlo připravil osnovatel a starosvat naší dnešní hostiny, Radovan Zejda, autor scénáře I. etapy Památníku – je zřejmé, že tato první část bude posvěcena živé památce a stálé – duchovní – přítomnosti všech oněch skvělých bytostí, vzácných osobností, které šly před námi a které jsou spjaty – dnes a pro tentokrát – přímo či nepřímo s Tasovem. Uvidíme ukázky z děl, fotografie, dokumenty, a místy i hmotné památky (tak třeba znovuzískaný Demlův nábytek z jeho tasovské vily) – prožijeme znovusetkání: na prvním místě s Jakubem Demlem, naším prvním spolurodákem, tímto vysočinským Srdcem srdcí, prorokem a králem Tasova, nerozlučně vedle něj s dílem lidským – i tím literárním, slovesným, - , jeho hospodyně a ochránkyně lidsky skvělé i duchovně sličné a přitom mateřsky bdělé vypravěčky a kronikářky Pavly Kytlicové, zasloužilé nesmrtelně o Demlovo vydavatelství z jeho prvních tasovských let dvacátých, připomeneme si i tvůrce tasovské vily básnikovy, architekta Bohuslava Fuchse, který vtělil do svého díla, Demlova domu, něco ze šťastné jadrnosti a slunečnosti zakladatelských dob naší samostatnosti, dob prvorepublikových, který tu vytvořil Slovu Domov!, sejdem se s možná kontroverzní, ale neobyčejně svěbytnou a po svém obětavou vydavatelkou Demlových pozdějších let, všem Tasovanům, hlavně těm opovrženým a potřebným chvalně známou Marií Rosou Junovou. A tak bychom mohli jmenovat dál, přes starší i

mladší spolupracovníky Demova tasovského díla, jen namátkou: Drahušku Krulovou, Skautíka Jana Amose Vernera, malířku Zdeňku Vorlovou, grafičku Gertrudu Gruberovou-Goepfertovou, architektky – mj. autora Demlova nábytku – Čeňka Vořecha či milence středověku Břetislava Štorma, ale třeba i básníkovu právnicka, věrného obhájce a svědka jeho posledních poválečných, nejtěžších let, historika a memoáristu JUDr. Aloise Plichtu až po přečetné návštěvníky Tasova, uhranuté orlí Demlovou observanci i zas okamžitou jasnovidností skutečného rysa ostrovida, vesměs samé suverénní tvůrce.

Zde na prvním místě sluší jmenovat skvělého – navzdor opačné straně zákopu Poesii a slovu i jeho Strážci vždy věrného – jím milovaného a jej milujícího duchovního syna, vychvatitele Demlova z rukou krvelačné chátry, básníka Vítězslava Nezvala, ale samozřejmě i početné katolické druhy ve Slově, tak třeba jen básníka historické prózy a polemika par excellence Jaroslava Durycha, literárního kritika a soustavného vykladače díla Demlova i Březinova, Miloše Dvořáka, oba Demlovy – ach, tak protichůdné – editory – editory doposud jen *in spe* – esejistu, literárního kritika tvořícího načas pod střešou básníkovou, Timothea Vodičku a vedle něj a proti němu nakladatele a literárního kritika Bedřicha Fučíka, básníky Jana Zahradníčka, Jana Dokulíla a Václava Renče a vedle nich i mladého Vladimíra Holana ale i třeba – z těch vůbec nejmladších – tragického milence a pěvce své *Vysočiny*, ubitého Orfea Bořivoje Kopicce a nebo prokletého básníka Jiřího Veselského, na nějž zajisté nesmí být – jak síly postačí, dnes nebo zítra – v našem Památníku zapomenuto.

A to jsem ještě nejmenoval celou plejádu *umělců výtvarných*, která tak či onak poznamenala výheň Tasova: z nich nejstarší, pro Demla iniciační náš velesochař – osobnost bezvýhradně světového formátu – František Bílek zůstavil tu zásluhou básníkovou Tasovu své skvělé náhrobky, ale podepsal se tu i jaroměřický sochař-měditepec Josef Krula, připomeňme však i dalšího sochaře Fr. Alex. Jelínka a samozřejmě Jiřího Marka, jsou zde připomenuti malíři Kačírek, Zežula, Prokeš, Krejčí, ale i nejnověji okouzlená ilustrátorka Mých Přátel alšovsky citlivá Lidmila Dohnalová, grafici Strčánovský, zemský inspektor Škoda či fotografové Vážan, Heřman. A jsou tu Tasované: neporovnatelný básník spanilosti zdejší krajiny a přitom nekonečně lidský svědek dnů vyhnanství Demlova ze středu vlastního národa, jeho Tauridy, knihař Stanislav Vodička, jsou s námi spisovatelé Ladislav Prokeš, Josef Pěničik, Karel Švestka, v živé paměti kraje zůstávají katolický kněz a spisovatel P. František Florian, politik Josef Palas.

Jak vidíte, výčet by byl nekonečný: stejně jako nekonečný, jako všudypřítomný a všeobjímající byl a je, i stále víc teprv bude kosmos Demlův, onen vysočinský, horácký jeho – vpravdě mnohonásobný (jak to uviděl Walter Marras) – obzor-vpravdě katolický, vpravdě všeobecný, jeho náruč nastavená – před ním možná prchající, nikdy však neuprchnuvší – Duze: svatodušnímu navštívení Krásou. Ale přece: Vysočina, byť v tomto prvním dějství, v naší první třídě školy Poesie bezpochyby Ano, není jen Vysočinou a rodným krajem našeho Tasova: jako zapálené šipy z jiných ohnisk krásy rozlétají se odsud, ale i k nám – jako svatodušní pozdravy – další a další strážné ohně duší spřízněných, spolu s námi spolustrázců oněch posvátných hor, postavených na příklad národu, odkud je k Hospodinu, a ke skutečné, té Božské – a jen pak Vítězici

– Pravdě: *Pravdě, Kráse a Milosti* nejbliže. Bylo stokrát řečeno, že hned v prvním plánu je Vysočina Vysočinou Díla Trojjediného, Třikrát Dobrého Díla: toho Březinova, Florianova a – jak už ukázáno – Demlova. Okruh a svět Březinův, planetární systém jeho Slunce, které docela a bez výhrad zjal Demlovu uchvácenou, ve všem všudy smrtelnickou i orlí planetu Zemi, jakkoliv je středobodem blahodějně působnosti Březinovy jaroměřické Společnosti, věrné ochránčyně a ustavičně rozmnožovatelky jeho odkazu a obce v nových a nových generacích národa i kulturního světa, přece měl by a musí být připomenut v Tasově samostatnou expozici, sledující stopu po stopě Březinovu ustavičně inspirující minulost, přítomnost i budoucnost i zde, v nějaké další, vyšší třídě naší Tasovské Základní Školy Poesie, Školy Slova: připomeňme jen to, že Tasov do čestné knihy svých hostů, hostů bosenské básníkovy vily, může zlatým písmem zapsat na první stranu právě jméno Březinovo. A jakkoliv – podobně – sama ze svých kořenů a svými návštěvníky a titeli je živa Florianova Stará Říše, jeho Dobré Dílo – nedávno neomluvitelně na skutečných dědicích, Národě, ohrožené barbarským výprodejem jeho absolutně jedinečné knihovny!, musí tu být vzpomenut i Josef Florian, především za doby učednických let našeho mladistvého básníka, zacvičujícího se nejen u něj, ale současně v dílně Bloyově, na horách spřízněné La Saletty a na roli mystiků – ve Florianově i zase svém, zas jak jinak Dobrém a nejlépeším, zas jinak znamenitým díle.

A k tomu přece jen – byť jen en passant - : jakkoliv je její odkaz pěstěn, rozhojňován a třiben její sesterskou Společností tišnovskou, přece v jediné z dalších tříd, dalších expozic nesmí být – v Tasovských souvislostech – nepřipomenuta, dnes aspoň v náznaku v Památníku představovaná, mimořádně světlá, prorocká postava velké bojovnice ne za „rovnoprávnost“, ale za vznešenost Ženy, za Posvátné ženství, za ideál své Antievy, ale i neposkvrněné Přírody a Krajiny, tak jak vyšla z Božího lůna: naší smaragdovými lesy, lučinami, křišťálovými potůčky a studánkami oplývající Vysočiny, našeho Horácka: zpod *Květnice hory, od Bezénku*, vody a říčky Bobrůvky, ze žďárecké samoty přichází Anna Pammrová, která tu – po tolika letech statečně neseného odloučení – navštívila jednou a naposledy – svého básníka, Otokara Březinu, v Domě Demlově. A ovšem, *last but not least*, budiž tu, už dnes, a nejen v této souvislosti, připomenut – třebaš zatím jen okrajově – dnešní náš president, president, který ze svého strážného místa právě odchází, president jehož osvícenou lásku k naší kultuře, dějinám, Slovu, závidí nám už teď svět a budou závidět dějiny - - Václav Havel, který mimochodem na naše požádání – s radostným oceněním našeho počínu, dávno želaného, na nějž už „*včera bylo pozdě*“, přispěl na zřízení našeho právě otvíraného Literárního památníku Vysočiny ze své „*Nadace 97*“ částkou nikoliv nevýznamnou. My si zato připomeneme, zvláštní shodou okolností právě ve spojitosti s ochránitelkou jeho dětství, Annou Pammrovou, která mu byla jako duchovní pěstounkou, a za jejíž rakví v r. 1945 jako první ve Žďárci kráčel, jeho časný – tím víc určující – pobyt na rodiči a prarodiči pár metrů od domu Antievy zbudovaném letním sídle Havlov, až do roku 1948 významným letním centru předních osobností naší kultury v samém srdci Vysočiny, dnes již zbořeném: jakými prazvláštními, neviditelnými, jak často nepochopitelnými pouty jsme vedeni samou Prozřetelností do toho jediného chorovodu Ducha, v němž

Vysočina, v němž naše Horácko zaujímá v našem národě, jak věříme, svůj strážní post vůbec první! A ještě: málo kdo ví, ale dozví se brzo celý národ, čím byl, co znamenal a co jako křtící prvopočinek znamená neproměnně dosud pro naši generaci, generaci nás, dnes již také odcházejících, letní Havlov jinošského Václava Havla, hlavně ten v srpnu roku 1954, který za jeho vedení – a jsem hrdý že i za mé přítomnosti – soustředil zde a připravil pro životní poslání, životní boj, napotomní družiny svých – nejen literárních – přátel, umělců a tvůrců, tzv. šestařicátníků: tam pod hradem Víckovem při peřejích Bobrůvky, na svazích téže naší Vysočiny, kterou dnes stráží náš Tasov.

A vůbec nakonec: Vysočina samozřejmě není jen Vysočinou básníků, lidí od pera. Náš Památník může být sice převážně literární, ale přesto se nevyhneme nezbytnému aspoň naskizzování oné závažné frekvence i jiných umění z rajonů mimotasovských: především výtvarného, připomenutím tragického krále našich impresionistů Antonína Slavička, z jeho Kameniček už od českých hranic, ale i teleského A. V. Slavička, novoměstského grafika Karla Němce, či korunního prince našich sochařů Jana Šturisy, ušlechtilé a přísné básničky hlíny, sochařky Karly Vobišové anebo jaroměřického výtečného portrétisty, rovněž sochaře ale i kreslíře, Jana Kapinuse, a ovšem staroříšských malířů a grafiků, nezapomenutelného Otty Stritzka, Marie Florianové-Stritzkové, Juliany Stritzkové-Jirousové či Metoděje Floriana, dřevorytce k pohledání atd atd, jmenuji jen namátkou, a zkrátka tu nepřijde ani hudba, ba ani ta světová, Jihlava a jeho rodné Kaliště vzpomíná věrně a každoročně superstaru světové hvězdy hudby symfonické, s jeho Symfonií Druhou, Osmou, Devátou – nedobrného bohatce a vladaře tónů, původem německého Žida a katolického konvertitu, Gustava Mahlera, my máme v naší Poličce na strážní věži chrámu zrozeného syna povězného, později českého Pařížana, ale přitom čiročirého básníka tónů, poučeného od Otvírání vysočinských studánek, Bohuslava Martinů, ale jsou tu i oba Křičkové, hudebník a básník tónů, Jaroslav, autor mj. roztomile sousedského Bábíččina maršovského valčíku, a s ním i básník sladce a zas hořce znějících veršů keře šípkového: Petr Křička, a ovšem, velikán české strany Vysočiny petrkovský Bohuslav Reynek – ale už jsme zas zpátky u Slova, u toho Slova přece jen královského, které bylo a je na počátku co Alfa a Omega, onoho Prvního a Posledního Slova každé Kultury, Syna Člověka a Syna Božího, bez něhož nic nemůžeme počítí, a který je ostřihavý a předobrym pastýřem svých oveček: i těch našich doširoka, dodalek a do výše rozutíkaných pahorků Vysočiny, ba i jejich marnotratných, kajicně domů se vracejících synů, našich bludných balvanů.

A zcela osobně: i když přicházím – také za – celostátní, ba i zahraniční údy Společnosti Jakuba Demla, jeho Dědictví a samozřejmě i za jeho čelného představitele, soudobého hlavního vydavatele (zatím asi 20 svazků) – co do titulů a způsobu vydání – původního, a jednou snad kompletně znovuvydání, celého Demlova Díla, básníka i nakladatele, brněnského Jaroslava Erika Friče a konkrétně i s pozdravem svým, se svou troškou ze mlýna z krajů položených přece jen o něco níže, přece jen i já sám: vždyť i ten můj, ten náš bratrský Bítov, hrad básníků, který přece leží v jejím předhůří, se k Vysočině a jejímu kulturnímu odkazu i svatodušní výzvě hlásí, už dávno hlásí, a vždyť i pro nás všechny ostatní příchozí od daleka, i pro nás nespřízněné

snad geograficky, je Vysočina, Horácko, Tasov pojem a výzva především duchovní, a jsme-li dosud příliš nízko pod laťkou, která vpouští až jen ty pravé dorostence do elitních klubů Vysočiny, ještě není všem dnům konec, třeba povyrosteme! Třeba i my dostaneme se – v Demlových Šlápějích – dále a Výše!

Výše! ano vždy Výše! To je Odkaz, to je Mnohohlas i to vůbec Nejsvrchovanější slovo Vysočiny, našeho pahorkatého Horácka, které pod tíží svých přezrálých, s pole nesvezeneých snopů – jak se nám připomíná právě dnes – v čas žně, stojí ve dveřích a čeká, „stojí ve dveřích a prosí“: *když žeň je bohatá, ale ženců málo.* A právě tehdy pozvedá svou strážní troubu, svou svíci odkryvanou v poledne, svou lacernu, své Zapomenuté světlo objeňované ne o Půlnoci, ale za pravého poledne, náš Tasov, náš Památník Vysočiny a svým čistým, jasným akordem svolává do široka a do daleka vás všechny, nás všechny, každého kdož vidí a slyší, kdo má oči k vidění a uši k slyšení a strhává nás výše, stále výše k pozdvihované Monstranci Víry, tam uvnitř, ve stříbrné mariánské lunule s Božským Zlatoskvoucím Darem Nikdy Nehasnoucího Slunce – strhává nás jak Orel Ganymeda k nepřestávající službě a oběti, službě a oběti Slovu A Umění, Národu a Vlasti: k oné vskutku Svatodušní, srdce Zapalující a z Prachu Konzumního Dněška vysoko k nebi nás pozvedající Milosti Boží, Pravdě a Kráse, už teď – teď nebo nikdy – tam Domů, k rodovému božství nás vychvacujícímu Životu Věčnému. Pojd'me a klanějme se: *Venite Adoremus! Sursum Corda!*

MARTA MILOTOVÁ: ZA STARÝCH ČASŮ

Babičky za mého dětství chodily docela jinak oblečené než naše maminky. Už z dálky bylo dobře poznat, že to jde babička, protože každá z nich nosila dlouhé nabírané sukně, krátký kabátek, kterému se říkalo kacabajka, a na hlavě vždycky šátek. Většinou jejich oblečení bylo v černé nebo hnědé barvě. Všechny jsem znala ponejvíce z kostela, ale také jsem je často vídala chodit na pole, do lesa a žnout trávu po mezích, kam se nedalo zajet ani s trakařem. Nažnutou trávu svázaly do obrovské plachty, kterou, ani nevím jak, samy dostaly na záda. Pod těmi plachtami je nebylo vůbec vidět, a když je nesly domů, zdálo se, že se ty plachty po cestě samy kolébají. Celé léto pomáhaly při hospodářství a v zimě chodily po domech drát peří. Scházely se odpoledne a draly až do večera. Při tom draní si vyprávěly příběhy z mládí a své vyprávění často začínaly slovy: „Za starých časů za našich mladých let to bývalo načisto iný. To, co je všecko dneska, to za nás vubec nebývalo. Bela velka bida, moselo se hodně šetřit, a i ten chleba se přes den zamykál, abe se ho moc nesenědo a dlóho vedržel.“

Když bylo v domě sedráno, slavily se doděrky. Každá dostala kousek bábovky a čaj, který voněl rumem. Dědouškové zase sedali u kamen, přikládali z otýpky, kouřili z fajfky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen. Také dělávali v kuchyni z březky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen. Také dělávali v kuchyni z březky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen. Také dělávali v kuchyni z březky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen. Také dělávali v kuchyni z březky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen. Také dělávali v kuchyni z březky a ten kouř vyfukovali do otevřených dveří u kamen.

Ráda vzpomínám na babičky v sousedství – babičku Zzulovou z čísla 29 a babičku Palasovou „z kótká“ z čísla 42, které byly usměvavé, milé, a k nám dětem vždycky

měly laskavá slova. K Zetulům jsme se chodívali často v zimě ohřát, když jsme promrzli na klouzačce. Nevadilo jim, když nás přišla do kuchyně celá parta. Každému nám namazali krajíc chleba, a než jsme jej snědli, všechen sníh z nás roztál na čistou dřevěnou podlahu. Babička se ale usmívala a říkala: „To vůbec nevadí, to je jen čistá voda, ta za chvíličko oschne.“ Nesmím zapomenout o ní říct, že klukům, všem kolem dokola, i mým bratrům, o Velikonocíchpletla na mrskut žíly.

Vlastní babičky jsem nepoznala, protože obě zemřely, když moje rodiče byli oba ještě děti. Proto jsem si přivlastnila babičku Roušovou, vedle které jsem sedávala v kostele, ona mě zahřívala svým teplým vlnákem a cestou domů jsme si povídaly. Bydlela u Zetulů, kde se říkalo „u Kolářů“, a ti měli ještě jednu babičku – Marii Uhlířovou, maminku paní Zetulové. Byla v Tasově i okolí porodní bábou a pomohla na svět víc jak dvěma generacím.

S babičkou Roušovou ale to naše přátelství netrvalo dlouho. Nečekaně mně jednou maminka povídá: „Martí, budeš smutná, ta tvá babička umřela, zvonile ji hrane.“ Celý svět mi zesmutněl. Jak je to možné, když jsem si našla babičku, a ta mně zase hned umře. Vyběhla jsem před dům, tam se schovala za strom, aby mě nebylo vidět, že pláču. Uviděl mě bratr Karlím a zeptal se: „Co se ti stalo? Proč brečíš? Řekni, kdo ti co udělal a já na něho hned pudo a uvidí.“ Mezi pláčem dostal odpověď, a když jsem se uklidnila, zeptala jsem se ho: „Šel bys se mnó k Zezulum? Já bech zanesla bábičce do rakve svaté vobrázek, které mám doma vod stréčka Jakuba Demla z vile.“ Domluvili jsme se a šli. Pan Zezula byl překvapen, že k nim přišli caparti, ale ochotně nás zavedl do chaloupky na dvoře, kde měla babička svou světničku a teď tam odpočívala v rakvi. Než pan Zezula odklopil víko, zeptal se: „A nebudete se, děcka, bát?“ Zavrtěli jsme hlavami. Pak na mě kývl, abych ten obrázek tam babičce sama dala. Dnes už ani nevím, kde má ta milá babička hrob, protože starý hřbitov, na kterém byla pochovaná, byl zrušen. Přesto na ni a na ostatní babičky, které jsem měla ráda, stále vzpomínám, a nikdy mi nevymizí z paměti.

FRANTIŠEK DVOŘÁČEK: DVĚ JUBILEA BÁSNÍKA JOSEFA SUCHÉHO

Básník Josef Suchý se narodil 1. března 1923 v Lesním Jakobově u Náměště nad Oslavou a zemřel 30. května 2003 v Brně. Pocházel z rolnické rodiny a zůstal – i ve své literární tvorbě – pevně spjatý s domovem, s rodnou krajinou Vysočiny, která mu byla trvalou inspirací po celý život.

V roce 1942 maturoval na klasickém gymnáziu v Brně a v letech 1945 až 1949 studoval na brněnské Masarykově univerzitě obor čeština a filozofie. Téma jeho diplomové práce bylo příznačné: Krajina v díle Jakuba Demla.

Za války, kdy byly vysoké školy zavřeny, pracoval doma, v zemědělství.

Josef Suchý debutoval v roce 1945 v Akordu, který vedl básník Jan Zahradníček, který byl jeho velkým vzorem.

Počátky jeho tvorby jsou spjaty se skupinou katolicky orientovaných básníků kolem Velikonočního almanachu.

Krátce působil jako profesor na Střední dopravní škole ve Valticích. Tam byl také zatčen poté, co byl obviněn z pomoci při ilegálním přechodu státních hranic.

Odsouzen byl spolu se studentskou skupinou Rotrekl a spol. na tři roky těžkého žaláře. Po skončení trestu nastoupil dvouletou vojenskou službu u Pomocného technického praporu (PTP).

Po roce 1955 následovala řada dělnických profesí a pak už natrvalo pracoval v ZKL Brno–Líšeň jako soustružník.

Díky básníku Janu Skácelovi, jehož dílo ctil, získal místo redaktora v brněnském nakladatelství Blok, kde působil až do roku 1983. Jan Skácel mu dopomohl v roce 1966 k vydání sbírky Jitřenka v uchu jehly.

Prožitky z mládí uložil do silně autobiografických lyrických próz Eliášovo světlo, které vyšlo v roce 1971 a v reedici v třebičském nakladatelství Akcent roku 1999.

Následovala řada básnických sbírek, jako by chtěl ten púst let padesátých a první poloviny roků šedesátých co nejrychleji napravit.

Po Ocúnové flétně vydané roku 1967 následovala v roce 1969 sbírka Okov, dále Znamení vah (1967), v tomtéž roce vyšly ještě Duhové kameny, následovala sbírka Strnadi nad sněhem (1982), Země tvých dlaní (1986), Proti osudu (1988), Tváří v tvář (1992).

Smutný osud měla jeho první sbírka Žernov, která sice ještě vyšla v roce 1948, ale následně na jaře 1949 šla do stoupy. Podařilo se ji vydat znovu až v roce 1998 v nakladatelství Vetus Via. Vyšla ještě v roce 2007, kdy ji vydal Ing. Jaromír Gargulák s ilustracemi Milivoje Husáka.

Vyšlo také několik výborů jeho poezie: Zelené souhvězdí (1978), Jasmínová hvězda (1990), Srdce a kámen (2003) a naposledy v roce 2013 výbor Slzy věci, který editorsky připravil PhDr. Jaroslav Med ve spolupráci s básníkovou dcerou Mgr. Ivanou Srbkovou. Za samostatnou zmínku stojí drobná sbírka Křížová cesta, kterou jako soukromý tisk vydal v roce 1995 Bedřich Holub s ilustracemi Jany Ondrušové v počtu tisíce výtisků. Ta vyšla ještě v roce 2004 v krásném provedení s barevnými reprodukcemi olejomalb Křížové cesty Ludmily Jandové, které jsou umístěny v kapli Navštívení Panny Marie v Bohuslavicích u Zlína.

Věnoval se rovněž překladům, zejména německé poezie (R. M. Rilke), ale překládal také z lužickosrbské literatury.

V třebičském nakladatelství Arca Jimfa vyšel z těchto překladů v roce 1999 soubor historických povídek Šarlat na sněhu.

Napsal i dvě novely z rodinného života pro dívky. Po první knize Katka má starosti (1976) vyšla další – Starosti s Katkou (1982).

K prvním literárním láskám, které ho zasáhly na celý život, patřilo dílo Otokara Breziny, Jakuba Demla a později přibyla i poezie Jana Zahradníčka.

Časem, kdy navázal upřímná, často celoživotní přátelství, byla doba, kdy část studia trávil na Karlově univerzitě. Přidal se do skupiny mladých katolických básníků, k nimž patřil Emanuel Frynta, Ladislav Novák, Ladislav Dvořák, Ivan Slavík a prozaik Eugen Liška.

Zejména básníkovu přátelství s třebičským Ladislavem Novákem bylo oživované častými osobními setkáními. Byl jsem svědkem návštěv Josefa Suchého s jeho paní Eliškou u Nováků. V Třebíči jsme se také potkávali i při jiných příležitostech.

S básníkem a jeho paní, která ho vždy věrně provázela, jsem se setkal na Bítově v roce 1997. Naposledy pak při odhalování pamětní desky na domě na brněnském Žerotínově náměstí, kde v letech 1946 – 1948 sídlila redakce revue pro křesťanskou literaturu Akord, v níž působil básník Jan Zahradníček. Na závěr naší rozmluvy dodal, že mne tam čekal. Tehdy jsem netušil, že to bylo zároveň rozloučení.

I když těch dopisů, které z brněnských Hamrů přicházely, nebylo mnoho, přinášely hodně básníkovu citu. Anebo vyjadřovaly starosti o vytvoření důstojné pamětní desky básníku Janu Zahradníčkovi v Mastníku.

Ochotně vždy vyhověl, když jsme se na něho obraceli s prosbami o příspěvek do Šlápějí kultury západní Moravy.

Jeho text Novoríšská stavba ve výši přinesl zamyšlení nad dílem básníka O. Březiny. Dopis pro zasvěcenou paměť byl inspirován sedmdesátinami jeho přítele Ladislava Nováka.

Dopis ze dne 30. července 1984 si dovolím ocitovat celý:

„Vážený pane doktore, děkuji Vám za dopis z minulého měsíce, který mi udělal radost. Je v něm mnoho citu pro krásná slova, jakož i umění vůbec, zvláště toho, které vzniklo a vzniká v našem kraji.

Jako byste ke mně přišel na besedu ve večerní chvíli, kdy hasnou červánky a já myslím na mateřídoušku jakubovských pastvin, na květy vstavačů při okraji lesních luk, na tu podivuhodnou končinu z hlíny a snu vůbec.

Vaše slova o mé literární práci jsou pro mě milým uznáním, jehož si vážím, a také posilou k dalším krokům na této cestě.

Promiňte, že odpovídám opožděně.

Narodila se nám vnučka, a tak máme mnoho radostí a starostí dědečkovských a babičkovských a tím jaksi méně času na ostatní věci.

Vedle Vašeho dopisu mě čeká na stole objemná fůrka další korespondence.

Děkuji za přiloženou půvabnou knížečku Vlastimila Tomana. Současně mu odpovídám. Zajímavé jsou také záznamy o Lazarově syndromu z časopisu Praktický lékař, které jste přiložil.

Přeji Vám vše dobré a srdečně pozdravuji!“

Josef Suchý

Ze své lásky k rodnému kraji se vyznává bezpočtukrát. I v Eliášově světle čteme horoucí slova: „Ta vesnice, v níž jsem se narodil, se příliš neliší od jiných. Ale pro mne je to střed. Nikdy jsem odtud vlastně neodešel. Mé srdce se tam rozprostírá od obzoru k obzoru. Rozprostírá a současně chodí kolem stromů zděděných a sází nové, prodlévá pod okny chalup, kde žili své životy dědové... Je to země, jejíž hlínu obracejí mi drsní krajané v chléb a já zase v slovo – chléb pro duši.“

Jak už jsem se zmiňoval, některé z dopisů se dotýkaly chystaných příspěvků pro literární občasník Šlápěje kultury západní Moravy, na nichž se podílel Ladislav Novák, Vladimír Lavický a Radovan Zejda.

V dopise z 1. 11. 1984 se o tom zmiňuje:

... „promiňte, že odpovídám trochu opožděně. Měl jsem a vlastně ještě mám několik termínovaných úkolů, které mi zabraly všechn skoro čas.

Ale můj příspěvek vzpomínkový na básníky našeho kraje pro sborník trebičského literárního klubu napíši (doufám tak do tří týdnů), a hned Vám ho pak pošlu.“

Bohužel už z nějakého důvodu nedošlo k napsání vzpomínky na Bedřicha Fučíka, i když o něm, jak vyplývá z dopisu z 26. 1. 1994, vážně uvažoval.

„Mockrát Vám děkuji za dopis, trebičské Šlěpěje a sbírku pana Lavického. Potěšilo mě to. Na dopis Vám obšírněji odpovím později.

Dnes spěchám napsat především proto, že jak píšete, připravujete další Šlěpěje, které budou věnovány Bedřichu Fučíkovi, s nímž jsem se dobře znal a byl ve styku, byli jsme přátelé.

Fučík byl mj. redaktorem mé první sbírky, která měla vyjít ve Vyšehradu a jmenovala se Žernov. V roce 1948 byla vytištěna. Pak zakázána a zničena ve stoupě. V té době jsem byl i zatčen.“

Bedřich Fučík Suchého poezii dobře rozuměl, když o ní psal, že jsou to „kontemplativní písně, živěné rodným krajem a dětstvím.“

Na moji prosbu o text, který by evokoval jeho putování do Tasova, mně v dopise z 6. 2. 1986 napsal: „Vepsal jsem Vám tedy na přiložené listy básně (je v ní zachycena cesta z Tasova do Třebíče) a vzpomínka na dávné putování mezi Tasovem a Jakobovem.“ Rád ocituji:

Na větrné samotě.

Přišel jsem do kraje tak milého,
že málem bych uvěřil v sen,
co zdát se dovede i ve dne.
Balvany modré
s šedinami
požehnaného věku moudrosti,
na vrbě proutky veselého mládí,
strnadí zeleň kolem plaše traticích se pěšin
a hájky roztroušené po návrších
jako při otavách zpěv.
Pár chalup ještě na větrné samotě,
kde od lidí bys nenadál se zlého,
spíš dobrého
a s douškem plným ohně.
Ach ano, někdo velmi šťastný tudy prošel životem
jak pod obloukem duhy.
Tam za tou tůní pod pahorkem spí.
Mně přáno o polednách
brouzdat se sítinou,
jež ve svých stopách zanechal
a trhat sladké švestky
z košaté hodiny
jeho blažené půlnoci.

Podzim 1984

Ten druhý text uvedl slovy: Vzpomínka na četbu knihy Jakuba Demla na stráni u Jasenice. 1943

„A zase hnědé hroudy a brázdy táhly se zvenčí ke mně a končily v knize. Mezi řádky se vlnil ve větru zelený oves, z květů kopretin se vznášeli motýli a usedali na květy Slova, sunul se tudy pokojný pohled kolemjdoucího venkovana a ve chvíli, kdy jsem se chystal s váháním obrátit jednu z překrásných stránek, položil se na ni stín mramorového oblaku s poštolkou, aby tam setrval navždy.“

22. 8. 1996 píše:

Milý příteli,

děkujeme mockrát za dopis, knížku Miloše Dvořáka a zprávu o odhalení památníku obětem babických událostí z padesátých let.

Je to přímo úděsné, čeho je schopen člověk hnaný nenávistí. Ty osudy na mně leží jako černý mrak.

Také jsem byl podobně postižen, i když ne tak drasticky.

Se srdečným pozdravem a přáním pěkného léta

Vaši Josef a Eliška Suchých

Láďu Nováka jsem navštívil minulý týden.

V dopisu z 15. 1. 1998 píše:

„V příloze Vám zasílám svůj esej věnovaný památce mého milovaného básníka Otokara Březiny pro Sborník, jak jsem Vám slíbil. Přikládám též Brněnský večerník z 8. ledna, v němž odpovídám na otázky docenta PhDr. Jiřího Sedláka u příležitosti Ceny města Brna, která mi bude v příštích dnech udělena za celoživotní literární dílo. Toto uznání mě velmi těší. Vzpomínáme s manželkou na loňský Bítov, kde jsme se s Vámi setkali. Těch zajímavých setkání tam bylo několik. Například s básníkem Jiřím Kuběnou, Ivanem Divišem a naším přítelem Ivanem Slavíkem.

Mimo jiné jsme se tam setkali s nakladatelem Dr. Jaroslavem Fričem, a to poprvé. Tento činorodý mladý muž vydá letos v únoru mou dosud nevydanou prvotinu Žernov, která byla vytištěna v roce 1948 ve Vyšehradu v Praze, avšak vzápětí zakázána a zničena ve stoupě.

Takže pozdní radost po velmi dlouhé době. Literární večer k této příležitosti bude v Mahenově památníku v Masarykově čtvrti v Brně 12. 2. 1998.

V Třebíči v nakladatelství Arca Jimfa už loni měla vyjít kniha slovaných rapsodií Šarlat na sněhu. Už dvě korektury byly, ale stále tam něco vázne, což mě mrzí.“

O tom, jak usiloval o vytvoření pamětní desky na rodném domě básníka Jana Zahradníčka v Mastníku svědčí i dopis z 26. června 1990.

„V příloze Vám posílám svou novou knížku. Přitom bych Vás prosil, zda byste se neinformoval, jak to na trebičském okrese vypadá s pamětní deskou pana Jana Zahradníčka v Mastníku, o čemž jsme spolu mluvili po vernisáži výstavy Albatrosu v Malovaném domě před volbami. Potom večer jsme jednali znovu o té věci s Dr. L., s panem H. z odboru školství a kultury ONV, s panem Ing. K., místopředsedou ONV. Všichni přislíbili, že věc uváží.

Já jsem napsal do Lidové demokracie článek Dluh Třebíčka, ten jsem oběma funkcionářům poslal + svou knížku. Vůbec mi zatím neodpověděli.

Myslím si, že když Brno mohlo dát na Mikuláškovu bustu přes 100.000,- Kč, že Třebíč by mohla věnovat svému velkému krajanu aspoň skromnou desku.

Byl jsem před volbami na setkání moravských spisovatelů s JUDr. P., předsedou JmKNV. Tam jsem veřejně s požadavkem na Zahradníčkovu desku vystoupil.

Bylo mi řečeno pobočníkem JUDr. P. na finance (jméno si nepamatuji), že Třebíč na nic podobného částku nenárokovala, když s jednalo letos na jaře o finančním přidělu okresu.

Prosil bych Vás tedy o laskavou zprávu v této věci, je-li možno.

Se srdečným pozdravem Josef Suchý

Jistě i jeho snaha napomohla tomu, že už v prosinci 1991 byla na rodném domě Jana Zahradníčka v Mastníku odhalena nejenom pamětní deska, ale také básníková busta, která je dílem brněnského sochaře Miloše Vlčka.

V tom čistém mrazivém dni promluvil tehdejší ministr kultury PhDr. Milan Uhde. Spisovatel Jan Žáček vzpomenu na básníkovu dílo, na jeho životní osud.

V jednom z posledních rozhovorů, který s ním vedl Miloš Doležal, a který v lednu 2000 otiskly Perspektivy Katolického týdeníku, přišla řeč i na básníky J. Demla a Jana Zahradníčka.

Vzpomínal: „Cesta do Tasova je malebná jako celá Vysočina. Zákoutí bříz a balvanů mě vždycky provázela při mých projížďkách na kole, když jsem jezdil za básníkem. Vždycky jsem si odvázel balíček knih, které mi pan rada půjčoval. Hlavně knihy mystiků a velikánů světové literatury. Mnohdy jsem to při zpáteční cestě zvědavosti nevydržel, sedl na mez u škarpy a začal číst.

Poznal jsem Demla před maturitou, když jsme pochovávali strýčka Cyrila. Můj otec tehdy zavzpomínal, jak Deml u nás v hustém lese našel ranec lanýžů a můj další strýc Rudolf, kaplan v Ořechovč, napsal třikrát do Šlěpějí. A teď jsem tu byl já jako mladší nosič pochodně.

A vzpomínám, jak někdo škrtá sirkou a ozývá se krásné holdování k sedmdesátinám našeho básníka a my nosíme víno, červené, Tonda spolugymnazista, Jan Zahradníček, Vítězslav Nezval, Bedřich Fučík a taky J. V. Pleva, velvyslanec Písek...

Deml objímá velkou kytiici mečíků od Nezvala, Nezval tančí s Rosou Junovou a Tonda hraje na modré harmonium.“

K seznámení s Janem Zahradníčkem dodal: „Stalo se to na popud Jakuba Demla, který mně poradil, abych dal Zahradníčkovi přečíst několik svých snů. Přijel jsem do Uhřínova koncem června 1943 a stanul před uhřínovskou farou, kde tehdy básník bydlel u svého příbuzného Jana Dokulila. Zazvonil jsem a po chvíli vidím sestupovat menšího muže. Prokvetlé vlasy, hlavu mírně zakloněnou, na rtech přátelský úsměv, v očích hřejivé světlo a pronikavou sílu.

A tu mi napadlo: Rainer Maria Rilke před napsáním Duinských elegií. To světlo v očích mě provázelo na dalších cestách za poezií. Stali se z nás přátelé.“

Vzpomíná, jak ještě básníka navštívil po jeho návratu z vězení: „Když se vrátil z Mírova v šedesátém roce, jeli jsme ho s přítelem Pavlokem do Uhřínova navštívit. Cestou jsme se zastavili u Demla. Právě se chystal sloužit mši. Shrbený byl skoro do pravého úhlu a sešlý až běda. Pár měsíců před jeho smrtí. Privil traslavým hlasem: „Jozifko, kde se tade bereš? Tes tade béval co chvílo. Podťe dál.“

Pak jsme pokračovali v cestě a za hodinku nás vítal uhřetovský dvůr a zjevně šťastný Jan. Co bylo na setkání tří přátel nejzajímavější? Touha vypovědět pokud možno co nejvíce zážitků a příhod. Jako bychom s jejich vyslovením shazovali s beder všechno to těžké, ty velehory žalu, béd a smutku, jako bychom toužili zbavit se navždy toho temného a zlověstného. U Jana, který z nás tří zažil utrpení nejvíce, pak bylo zvláštní to, že v něm nebyla ani stopa nenávisti, pomstychtivosti. On se obracel dopředu, do budoucnosti, nikoli dolů, ale vzhůru. Rozloučili jsme se toho dne se slibem, že brzo Janovi přivezu sešity Světové literatury, o něž jevil zájem. Ale už jsem to nestihl. Začátkem října zemřel.“

Po smrti básníka Josefa Suchého jsem si ještě často psával s paní Eliškou, která pečovala o manželův básnický odkaz. A připravovala také s velikou pečlivostí předání manželovy korespondence do Památníku národního písemnictví. Tehdy jsem jí pomáhal s hledáním kontaktů na příbuzné prof. Miloše Dvořáka, s nímž si básník Josef Suchý hodně psával.

V dopise ze 30. 11. 2005 se o tom zmiňuje:

„Já nyní chystám manželovu korespondenci pro PNP v Praze. Pan Jan Zahradníček má ve své obálce 4 dopisy. Tři z roku 43, 44, a ještě 44 a poslední z 20. června 1960. Také od paní Zahradníčkové a mladého Jana jsou tam dopisy.“

Na závěr napsala doušku: „Pro blahoslavení Jana Zahradníčka zvedám obě ruce.“

Ochotně mi okopírovala i některé dostupné dedikace, které básník J. Deml připsal jejímu manželovi:

A Josefu Suchému za jeho věrnost k Dědictví otců...

Jakub Deml V Jakobově 26. IX. 1943

Do knihy JUGO, kterou tiskl Jan Mucha ve Velkém Meziříčí v měsíci říjnu MCMXXXVI vepsal Josefu Suchému: Milý Josífku, nezapomeňte putovat do Dubrovníka! Už kvůli mně!

Jakub Deml V Tasově 9. X. 1943

Do Mohyly vydané léta Páně 1948 nakladatelstvím Vyšehrad s obálkou Vojmíra Vokolka vepisuje:

Příteli Josefu Suchému na cestu cestou na Parnas, aby měl památku až zmizím v oblacích současných pachů.

Jakub Deml V Tasově 9. IX. 1948

A ještě mně opsala dedikaci, kterou připsal J. Deml na zadní stranu portrétu:

Vánoce, 1947 Josífkovi podle jména Suchému, ale díky Bohu, kvetoucím, jak čteme v křesťanských legendách o stromech a holích Světců a Proroků.

Jakub Deml Konstantín Miklík M. R. Junová

Paní Eliška Suchá opustila náš pozemský svět 7. března 2012. Na té poslední cestě ji provázely manželovy verše.

FRANTIŠEK DVOŘÁČEK: LITERÁRNÍ VYSOČINA JAROSLAVA MEDA

PhDr. Jaroslav Med, CSc. se narodil 19. dubna 1932 v Havlíčkově Brodě, kam se ještě naposledy vrátil před svou smrtí. Zemřel na Popeleční středu 14. února 2018.

V roce 1951 ukončil maturitou obchodní akademii.

Během let 1952 až 1957 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy češtinu a knihovnictví.

V jeho diplomové práci už rezonovala poezie, nazval ji: S. K. Neumann a česká knižní kultura.

Teprve v roce 1991 mohl obhájit svoji kandidátskou práci Problémy české literární dekadence.

Po absolvování Filozofické fakulty UK působil nejdříve jako středoškolský profesor a v letech 1966-1970 pracoval jako vědecký aspirant Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V letech 1970-1980 opět učil na středních školách.

Od roku 1991 již přednášel na Katolické teologické fakultě a na Filozofické fakultě UK českou a světovou literaturu.

Na počátku jeho literární cesty bylo převyprávění místních pověstí Hory a mračna, které vyšly v krajském nakladatelství v Havlíčkově Brodě/1959/. Knižně vydal také monografii Viktor Dyk/1988/.

Jeho velikou snahou bylo znovu vrátit od české literatury proud křesťansky inspirované literatury, jejíž autoři byli po léta zamlčováni, vyobcováni, často i tvrdě pronásledováni, vězněni.

Ten velký dluh začal splácet už vydáním knihy Spisovatelé ve stínu, která vyšla nejdříve v roce 1996 a následně ještě v roce 2005, to už doplněná o studie o Vladimíru Vokolkovi, F. D. Merthovi.

Už tady připomínal autory našeho kraje, o nichž se desítky let nesmělo psát. Vzpomenul O. Březinu, J. Zahradníčka, J. Demla, J. Florianu, B. Reynka, M. Dvořáka. K nim přiřadil i další básníky, z nichž mnozí byli i jeho přáteli: V. Renče, Z. Rotrekla, J. Koláře, I. Diviše, I. Slavíka.

Nejvýznamnějším momentem pro jeho literární směřování bylo setkání a sblížení s básníkem Bohuslavem Reynkem, který se mu stal jakýmsi duchovním rádcem a jak přiznal, také ho přivedl k hlubšímu a jinému vnímání víry.

Již v roce 1969 připomíná Reynkovy překlady Traklovy poezie, které byly tak důležité pro básníka F. Halase, ve své studii Halas-Trakl-Reynek.

Silně na mne zapůsobil Medův referát, který pronesl na literární konferenci v Havlíčkově Brodě v r. 2002, a který nazval Magický trojúhelník Vysočiny. Jeden z těch pomyslných vrcholů patřil právě Reynkovu Petrkovu.

Byl jsem rád, když mi poslal opis tohoto textu, který následně připravil pro Český rozhlas.

Upozornil mne tehdy i na reynkovský svazek, který přichystal pro Klub přátel poezie pod názvem Ostny v závoji s tím, že je tam řada zcela neznámých dokumentů.

Jakoby splácel pomyslný dluh velkému básníkovi, když začal připravovat rozsáhlou edici korespondence B. Reynka s J. Florianem a dalšími literáty.

Napsal mi o tom: „Já teď tvrdě pracuji na té korespondenci, o níž jste četl v Respektu. Bude to údhšný foliant a mně se do toho moc nechtělo, ale nakonec jsem se nechal ukecat, i když je to mor na oči. Už, už se chýlím ke konci. Také mi není dvakrát dobře, ale když to dokončím, tak se vypravím do lesů a budu odpočítat a nedělat nic.“

Petrkovu zůstal věren natrvalo, o čemž se mi také zmiňoval: „Když jezdím za sestrou

do Havlíčkova Brodu, často zajedu i do Petrkova za klukama, kteří tam žijí jako ctihodní důchodci-nicméně Daník krásně fotí. Jirka skvěle překládá.“

Dalším vrcholem toho magického trojúhelníku, který J. Med vytyčil, byl Demlův Tasov.

K Demlovi, k jeho dílu se často vracel. V dopise z 25. 10. 2008 k tomu sděluje: „Kauza J. Deml - to je strašně složitá věc, byl to jistě geniální básník, ale zároveň, jak tomu bývá u geniů, velice rozporuplný člověk.

Každopádně by měly vyjít sebrané spisy, ale to je nadlidský úkol. Víím moc dobře, co to obnáší, vždyť jsem dělal jeho heslo do Lexikonu české literatury. Musel by to dělat zanícený a nezištný kolektiv, který však nikde nevidím.

Mimochodem, vyjde mi v příštím čísle Soudobých dějin studie o antisemitismu v české literatuře a tam musí být, bohužel, i Deml i Březina...“

Nakonec přeci jen zaznamenal, že už je tu někdo, kdo se o to pokouší. V odpovědi na můj dopis, kde jsem ho zpravil o smrti tasovského spisovatele Karla Švestky, pokračovatele literární tasovské linie, mi napsal: „O smrti Karla Švestky jsem nevěděl, s velikou chutí jsem četl jeho prózy. Díky za demlovské vzpomínky; v Památníku nár. písemnictví prý vyšel nějaký nový svazek demlovské korespondence. Ještě jsem ho neměl v ruce.“

Ocituji alespoň krátkou pasáž ze zmiňovaného referátu: „Poznenáhlu se ovšem z Tasova stává druhé ohnisko nově vnímané spirituality, jež je opět křtěno geniem loci Vysočiny. A je to především ohnisko obrovské, geniální básnické imaginace, s níž Deml vytvářel své pozoruhodné básnické texty. Jakoby stále psal jednu jedinou knihu, vše, čeho se dotýká jeho obraznost je jakoby rozpuštěno v jazyce, v němž se básník pohybuje jako ryba ve vodě.

Jeho deníkové záznamy, proslulé Šlěpěje, dokázaly díky básnickově obraznosti zmapovat tak dokonale celé Tasovsko, že se stalo velmi významnou součástí imaginativního místopisu Vysočiny jako žádný jiný region.“

Nesmírně ctil básníka Jana Zahradníčka, dojímal ho těžký úděl celé rodiny. S velikou úctou připomínal i pani Marii Zahradníčkovu, s níž se vícekrát sešel, jak vzpomínal.

Jednou mne potěšil, když mi napsal: „...tak vám dodatečně posílám kus svého zahradníčkovského textu.“ Byl to úvod jeho přednášky, kterou pronesl na zahradníčkovské konferenci v Brně 2005, pod názvem Poetika apelu (Nad dílem Jana Zahradníčka).

Rád tu připomínanou pasáž, pro její závažnost, ocituji: „Charakteristickým rysem moderní doby, která před našima očima odchází, je to, že založila svět na člověku. Základním kamenem stavby tohoto světa je lidské vědomí, což znamená jisté podcenění či eliminaci všeho, co odkazuje k tajemství lidského bytí, k jeho transcendentní touze po přesahu. Tím byla také v jistém smyslu poezie odsunuta na periferii obecného zájmu a podceněna dávná pravda, že je to právě jen a jen básník - a nikdy vědci či politik, jenž s předstihem času ví, kdy a jak budou odbijet osudové hodiny na orloji světa. Báseň, ten podmanivě úžasný objekt, tajné místo setkání tolika protichůdných sil, umožňuje básníkovi proniknout do hlubin skutečnosti, kam nedohlédne žádná sebelépe vyzbrojená sonda lidského poznání. Na tento fakt, tak lehkovážně opomíjený sebevědomím lidského rozumu, bych chtěl upozornit právě v souvislosti s básnickým dílem Jana Zahradníčka. Je-li totiž podle Valéryho báseň rozvinuté zvolání, byl to

právě Jan Zahradníček jako jeden z mála českých básníků, jenž volal a apeloval a burcoval tam, kde hluchota a slepota zastírala naše vědomí tolika sebeklamy a utopickými přeludy.“

Jaroslav Med jakoby držel jakýsi láskyplný patronát i nad jinými literáty naší Vysočiny. Významné místo v jeho vzpomínkách patřilo Bedřichu Fučíkovi, rodáku z Čáslavic u Třebíče.

Píše: „A B. Fučík - že je to už dvacet let od smrti, to je až neskutečné, jak ten čas běží. Moc a moc často na něho vzpomínám, na naše sedánky u vína, na dlouhé procházky a na jeho kouzelné vyprávění pamětníka. Když si to všechno uvědomuji, tak vidím, jak jsem už starý dědek, co přátel mě už předběhlo... No nedá se nic dělat, čas je neúprosný.“

O svém příteli se zmiňuje i jindy: „Opět jste mne potěšil svou vysočinskou zásilkou, zejména jste mi udělal radost tím gymnaziálním almanachem - jak často mi o tom gymnáziu vyprávěl B. Fučík. A tak jsem to přečetl jedním dechem pln obdivu, kdo všechno studoval v Třebíči...“

J. Med měl i přátelské vazby s trebičským Ladislavem Novákem.

Vzpomínal na něho častokrát. V jednom dopise mi napsal: „Nechce se mi věřit, že je to opravdu už pět let, co jsem u Vás byl.“

I ty články ve mně vyvolaly silnou nostalgii, vždy mi to připadá, že je to jako včera, co jsem nocoval s přítelem Láďou Novákem na Bítově a dlouho do noci jsme klábosili. Dobře si vzpomínám, že měl nějaké potíže se srdcem a špatně se mu dýchalo. Až budu někdy doma v H. Brodu, musím si odskočit podívat se do Třebíče na tu jeho expozici.“

Jindy sděloval: „Ta knížka Petra Nováka, to je smutné čtení. Já jsem při četbě myslel především na nebožtíka Ladislava, kterého jsme měl velice rád. Naposled za jeho života jsme se setkali na jednom bítovském setkání.“

Celou noc jsme strávili povídáním, v němž převažoval Láďův smutek nad ztrátou manželky a syna. Velmi brzo potom zemřel...“

Jindy připsal: „Velmi často vzpomínám na Toníka Bartuška i Láďu Nováka - jací to byli výborní lidé a často si uvědomuji, že se moje paměť mění bezmála v jakýsi hřbitov...“

K Třebíči se vázala i jeho vzpomínka na menší literární práci: „Na margine článku o B. Václavkovi jsem byl trochu překvapen, že se autorka vůbec nezminila o mé knížečce B. Václavěk a Vysočina/1962/, kterou jsme dali dohromady s J. M. Weimannem, který byl trebičským kantorem.“

Tu knížečku iniciovalo Východočeské nakladatelství v H. Brodě a já jsem se k tomuto tématu dostal trochu mimoděk, s tímto nakladatelstvím jsem dost spolupracoval. J. M. Weimann měl v majetku ty Václavkovy tisky, o nichž je tam řeč, já jsem to pouze komentoval.“

Neopomíjel ani další vysočinské básníky - kupř. Josefa Suchého. Napsal mi: „Velice jste mne potěšil zmínkou o Josefu Suchém, kterého jsem měl velice rád a nedávno jsem z jeho díla udělal dokonce výbor pro nakladatelství Barrister & Principial /Slzy věci/, který nevypadá zle. Výbor vyšel s ilustracemi Milivoje Husáka (2013). Snad jste ho zahlédl, ne-li, nechám Vám ho poslat. Dělal se mi dost obtížně.“

Samozřejmě se zmiňoval také o práci na dalších knihách. S humornou nadsázkou píše o tom, jak vznikl rozhovor, který s ním vedli Aleš Palán a Jan Paulas, který pak vyšel pod názvem *Texty mého života* (2007). Dodal k tomu: „Jsem samozřejmě moc rád, že k Vám došla moje knížka a že jste si ji přečetl a že Vám snad i něco dala, včetně pohledu na moje osudy. Já jsem se dlouho bránil, ty dva novináře jsem tvrdě naháněl, protože jsem si říkal, koho mohou zajímat povídačky nějakého literáta. Nakonec jsem jejich naléhání podlehl a snad jsem se, i díky některým ohlasům, neztrapnil, řekl něco navíc k některým literárním osobnostem.“

Významné místo v jeho tvorbě jistě představuje kniha jeho studií a úvah, napsaných v letech 1969 - 2004, *Od skepse k naději*, kterou vydalo nakladatelství Trinitas ve spolupráci s Křesťanskou akademií (2006), s ilustrací Jiřího Koláře.

Z jeho dopisů vysvítalo, že jeho nezávažnějším dílem, na které se dlouho připravoval, a na kterém pak usilovně pracoval, byla kniha o literárním životě druhé republiky *Literární život ve stínu Mnichova* (Academia 2010).

Sám o tom v *Textech mého života* říká: „, Já jsem v jistém smyslu umanutý: vzal jsem si do hlavy, že se pokusím, ještě s jedním mladým kolegou, zmapovat literární život druhé republiky, ukázat jak zjednodušeně a jednostranně byla tato doba interpretována - zejména pokud jde o pohled na katolické spisovatele a intelektuály, vesměs oceňované klerofašistickou nálepkou. Na tomto asi posledním úkolu svého života pracuji ze všech sil.“

A skutečně, o intenzivní práci na této knize psal častěji: „Teď ovšem musím za každou cenu dokončit svůj veliký grant, věnovaný 2. republice, mému literárnímu životu, rozbíť ten marxistický pohled na katolické intelektuály jako na fašisty.“

K tomu jindy dodal: „Ten článek v *Perspektivách* je jen ukázkou, jak to asi bude vypadat a jsem moc rád, že Vás zaujal. Je to moc složité téma, už se s tím potýkám dost dlouho, bude k tomu i antologie.“

Jindy si povzdechnul: „Moje knížka o Druhé republice má zpoždění, vyjde až v létě a dost se bojím reakcí našich postmarxistů.“

K tomu přidal vzpomínku: „V době, kdy jsem byl student FF, si moc dobře vzpomínám, jak se mladí a nadšení komunisti chovali a jak jsme se jich báli.

Nevím, jak Vy, ale já stále cítím, jak se to komunistické fluidum stále válí nad touto zemí...“

Jeho poslední zprávy přicházely z převorství Nový Dvůr v Toužimi.

28.7.2014 na pohlednici, na níž je vyobrazení novodvorského duchovního areálu přispisuje: „Jsem rád, že jste narazil na J. Suchého a moc mne potěšila vzpomínka na přítele Fučíka. Jinak jsem v Novém Dvoře u trapistů našel oázu klidu a modliteb, a tak zde vzpomínám i na Vás.

Upřímně zdraví a tiskne ruku Váš JMed.

Myslím si, že jeho uměleckým krédem mohou být slova, která pronesl v jednom rozhovoru:

„Ano. Já stále vnímám literaturu jako dobrodružství ducha. Podle mého názoru právě literatura může být v mnoha případech mostem mezi člověkem, který hledá duchovní hodnoty, a mezi poznáním Krista, poznáním hluboce náboženským. Hledám-li cestu k dnešnímu modernímu člověku, nemohu k tomu vždycky volit jazyk liturgický či náboženský, ale mohu použít jazyk uměleckého díla.“

JOSEF ŠUCHMAN: HAVRAN - E. A. POE

Pokus / bez záruky úplnosti/ o chronologické zveidování českých a slovenských, knižně vydaných, překladů Havrana E. A. Poe, ilustrovaných a bibliofilských, eventuelně neilustrovaných a i v knižních souborech:

O překladech Havrana a E. A. Poeovi:

Timotheus Vodička: České překlady „Havrana“, vydal Stanislav Vrbík v Olomouci 1931, f. 210x150 mm, 300 výtisků z nichž 25 číslovaných na ručním papíře

O. F. Babler: Jak jsem překládal Havrana – vydal Stanislav Vrbík v Olomouci 1931, f. 210x150 mm, 300 výtisků z nichž 25 číslovaných na ručním papíru

(Alois Bejblík a Rudolf Havel ed.) - E. A. Poe: Havran – šestnáct českých překladů, Odeon Praha, 1985, 2. vyd. 1990

Poe E. A.: Výstava ilustrací a bibliofilii inspirovaných literární tvorbou E. A. Poe. Katalog výstavy v Mendelově muzeu v Brně 12.11.2009 - 20.1.2010 a v Novoměstské radnici v Praze 4.5. – 13.6.2010, f. A 4 obsahuje též The Raven / Havran v přebásnění Ivana Petlana a přehled autorských knih a samostatných grafik inspirovaných Havranem EAP od celé řady výtvarníků

Petr Krul: Havran se zlomeným křídlem – Radix Praha, 2017

Překlady:

Poe E. A.: Havran a jiné básně – přeložil Jaroslav Vrchlický, vydal Bursík a Kohout Praha, (1891)

Poe E. A.: Havran – báseň v originálu, překlad Jaroslav Vrchlický z knihy Havran a jiné básně (1890), výzdoba Jana Konůpka – nápis na obálce, nakl. značka, 1 lept, ve vyd. na japonsku 2 lepty, 200 ruč. čísl. výtisků, z toho 50 na pravém japonsku podepsaných rytce, ostatní na Van Gelderu, typografie Karel Dyrnyk, f. 240x200 mm v papírovém pouzdře, vydal Arno Sářka v Brně 1925 jako soukromý tisk (Sářka 1039)

Poe E. A.: The Raven/Havran – přeložil O. F. Babler, viněta od Rudolfa Michalika, šitá brož. f. 210x150 mm, vydal Stanislav Vrbík, Olomouc 1930, tisk Kryl a Scotti, 500 výtisků na antikvu, z nichž 25 číslovaných na ručním (Sářka neuvádí)

Poe E. A.: Havran – přeložil Eugen Stoklas- vydal vlastním nákladem v Litvli 1940, neilustrováno, f. 232x150 mm, 200 nečísl. výtisků na bezdřevém papíru, tisk K. Kryl, (Sářka 4555)

Poe E. A.: Havran – přeložila Dagmar Wagnerová, úvodní kresba a vazba František Ketzek, u příležitosti stého výročí Havrana vydala Drahomíra Rotterová, 250 čísl. výtisků z nichž 50 na českém ručním papíře, vazba Zdeněk a Jan Nožička, f. 210x150 mm, Praha 1945, sazba a tisk /M.Chvála/ CH M vign. v tiráži P. Dillinger, (Sářka 4557)
dtto – 250 ruč. čísl. výtisků, z toho 50 na Ullensdorfu – bez data vyd., údajně ilegální tisk 1944, (Sářka 4556)

Poe E. A.: Havran – přeložil Rudolf Havel, dvojbarevné linoryty a tisk na ručním lisu Michael Florian, f. 175x125 mm, 100 čísl. výtisků na silném kartonu, brož., vydáno ve Staré Říši 1946, (Sářka 4558)

Poe E. A.: Havran /slovensky/ - překlad Vladimír Roy, úvodní studie Milan Pišút, + Filozofia básnickej skladby, 11 kreseb ak. malíře Vincenta Hložníka, v Komornej knižnici vydavateľství Elán Bratislava, 2. vyd. 1946, f. 210x125 mm, kartonová

vazba, 1400 číslovaných výtisků na similitjapanu s faksimilem podpisu ilustrátora /1. vyd. 1943/

Poe E. A.: Havran – přeložil Jan Jordán (= Kamill Resler), vyzdobil Jaroslav Lukavský dřevorytem za titulním listem a Jan Konůpek ed. zn. na poslední straně, 17 výt. (správně 71), f. 250x175 mm, šedozelený papír, vydal a tiskl na ručním lisu Jaroslav Picka Praha 1948 (správně 1950), (Sážka 6787)

Poe E. A.: Havran – přeložil Kamill Resler, tři lepty/akvatinty/ a dřevoryt v titulu Marcel Stecker, f. 255x205 mm, vydal a tiskl na ručním lisu Jaroslav Picka Praha 1943 (správně 1954), počet výtisků neudán (správně 65), šedý losinský papír, (Sážka 6788)

Poe E. A.: Havran – přeložil Kamill Resler, pět leptů František Tichý, vydala Julie Fučíková v Praze 1954, f. 290x210 mm, na ručním lisu vytiskl Josef Čípra v Kladně, vydán jeden výtisk a několik zkušebních (Sážka 6784)

Poe E. A.: Havran – přeložil Kamill Resler, dřevoryty vyzdobil František Kobliha, na památku Jana Fučíka vydala Julie Fučíková v Praze 1956 (1953), f. 320x250 mm, na ručním lisu tiskl Josef Čípra v Kladně, vydán jeden výtisk a neudán počet zkušebních, (Sážka 6785)

Poe E. A.: Havran (a jiné básně) – překlad Vítězslav Nezval, doslov František Götz, /Filosofie básnické skladby – překlad Aloys Skoumal/, úprava a vazba Sylvie Vodáková, f. 150x100 mm, celopapírová vazba, MF Praha 1959 / Květy poezie sv. 10/

Poe E. A.: Havran – přebásnil Vítězslav Nezval, sedm reprodukcí suchých jehel Františka Tichého a reprodukcí kreseb pro chystané nové vydání, ve dvou sešitech, f. 280x190 v pouzdře, 1800 výtisků, z toho 60 číslovaných na Fabrianu a 1740 na Maršově, vydalo nakladatelství Čsl. výtvarných umělců v Praze 1963, (Sážka 6786)

Poe E. A.: Havran – překlad Vítězslav Nezval, původní lepty 3 (162x104 mm) a dřevoryt na přebalu knihy Jiří Hadlač, poznámka PhDr. František Dvořák, v typografii Martina Dyrynka, vydal u příležitosti 170. výročí narození a 130. výročí úmrtí autora SSM PS Brno ve spolupráci s brněnskou skupinou SČB, pro edici „33“ připravil František Janás, 60 čísl. výtisků na přírodním velkoslosinském papíru písmem tučný Plantin, v Brně 1979, f. 265x205 mm, v tiráži podpisy Hadlač, Dyrynk, Dvořák./vazba a pouzdro Jindřich Svoboda v Brně 1980/

Poe E. A.: Havran a jiné básně /slovensky/ - překlad. uspořádání a doslov Jana Kantorová-Bálíková, ilustrace Vladimír Gažovič, Slov. spisovatel Bratislava, 1979

Poe E. A.: Havran – překlad Vítězslav Nezval, doslov Rudolf Havel a Jan M. Tomeš, ilustrace 5 sign.leptů Jindřich Pileček, f. 300x190 mm, volné listy uloženy v pevných deskách, 200 čísl. výtisků na ručním papíru, Bonaventura Praha 1990 /2. sv. ed. Eva/

Poe E. A.: The Raven / Havran – angl. originál s překladem a doslovem Rudolfa Havla, tři signované suché jehly Jaroslav Hořánek, f. 210x195 mm, obálka a úprava Martin Dyrynk, vydal SČB v Praze 1992, 200 čísl. výtisků na ručním papíru

Poe E. A.: Krkavec – překlad Miroslav Macek s medicínsko-literární úvahou a zoologicko-literární poznámkou Karla Samsíňáka a výtvarným doprovodem předškolní křídovou kresbou Šárky Dyrynkové-Čištecké, v úpravě Martina Dyrynka v jeho soukromé edici Slza jako jubilejní XX. svazek, v Praze 1993, f. 190x150 mm, 300 sign.

výtisků, z toho 120 na losinském přírodním papíru, v arších v papírové obálce
Poe E. A.: Havran / Krkavec – z angl. originálu přeložili Vítězslav Nezval / Havran / a Miroslav Macek / Krkavec / s medicínsko-literární úvahou, parafrázi Havrana a poznámku napsal Jaroslav Pospíšil, čtyři bar. sign. litografie Jan Krejčí, typografie Vladimír Viener, f. 310x210 mm, šitá brož v kart. obálce Vladimír Vítovec, 200 čísl. výtisků na holandském papíře van Gelder simili japon, část nákladu v umělecké vazbě Ladislava Nováčka, vydala Nadace Lyry Pragensis jako 74. sv. edice Polyhymnia, Praha 1993

Poe E. A.: The Raven / Havran – překlad Martin Pokorný, ilustrace Emanuel Ranný, graf. úprava Kateřina Ranná, 600 výtisků, f. ?, vydal Emanuel Ranný Nehradov, 1997

Poe E. A.: Havran – přeložil Jan Najser, ilustrace Jan Bruna, f. 150x ? mm, 45 čísl. výtisků na losínu, vydal Tomáš Novotný Praha 1999 pro profesorský sbor gymnasia v Opatově

Poe E. A.: Havran a jiné básně – reedice výboru překladů Vítězslava Nezvala z r. 1928, vydal Dokofán Praha 2003 v edici Mocca f. 150x100 mm, vázané, 1. vyd.

dtto – 2. vydání s ilustracemi Pavla Růta, 2008

Poe E. A.: Havran – překlad ?, 6 orig. sign. celostranných bar. litografií Josef Velčovský, f. 420x390 mm, celokožená vazba s ražbou 22 karátovým zlatem a s kováním v rozích (Atelier Krupka), clpl. ochranné pouzdro, Artemis Praha 2007

Poe E. A.: Krakavec / The Raven – přeložil Tomáš Jacko, doslov /Havran Krkavcem/ Eva Kalivodová, ilustrace Olga Hanková, f. 210x215 mm, vazba celopapírová s přebalem, 1200 výtisků, vydal Aleš Prstek Praha 2008

Poe E. A.: Havran – překlad Jaroslav Vrchlický, čtyři sign. bar. lepty Pavel Sukdolák, f. 315x230 mm, graf. úprava a sazba Luboš Drtina, umělecká vazba Kateřina a Marek Stašovi, 80 čísl. výtisků na papíře Excudit, vydalo nakladatelství KGB Praha 2009

Poe E. A.: Havran / The Raven – překlad Jaroslav Vrchlický, ilustrace Stanislav Sedláček, f. 210x150 mm, vydal Šimon Ryšavý Brno 2010, náklad neuveden, brož. lepená

Poe E. A.: Havran – překlad Martin Pokorný, tři dvoubarevné sign. litografie Emanuel Ranný, typografie Kateřina Ranná, f. 340x295, volné archy v kartonové obálce z ručního papíru, na francouzském papíru BFK RIVES, 90 čísl. výtisků vydal v Nehradově v zimě 2010 Emanuel Ranný

Poe E. A.: Havran a jiné básně – překlady Havrana: Jaroslav Vrchlický, Vratislav Kazimír Šembera, Augustin Eugen Mužík, Karel Dostál Lutínov, ostatní básně Jaroslav Vrchlický, obálka a ilustrace Jiří Miňovský, f. 155x105 mm, brož. lepená, vydal Dobrovský Praha 2014 v edici Omega

Poe E. A.: The Raven / Havran – přeložil Ivan Petlan, návrh autorského písma a výtvarný doprovod technikou linorytu a kaligrafie českého textu Jiří Šindler, anglický text a tiráž kaligrafovala Julie Kačerovská, grafická příprava Štefan Doktor, tisk síťotiskový atelier Pavel Barták, f. 222x260 mm, vazba a finalizace Knihařství Jiří Fogl a Pavlína Rambová, o vydání pečovali Ondřej Duksa a Antonín Krejčíř, vydala Papírenská manufaktura Velké Losiny s.r.o. v roce 2014, vydáno 60 čísl. výtisků na ručním papíru Losín a několik autorských, signováno autory v tiráži, autorské tisky signovány u každého vyobrazení, šitá brož. v kartonovém pouzdře

Poe E. A.: Havran / The Raven – přeložil Petr Krul, ilustroval Jiří Slíva, f. 148x148 mm, úprava Denisa Kokošková, 280 výtisků, z toho 30 číslovaných s graf. přílohou Jiřího Slívy, vyd. RADIX, spol. s.r.o. Praha 2015

Poe E. A.: The Raven / Havran – anglicky a český překlad Ivan Petlan 2005, slovenský Vladimír Roy 1918, 3 fotokoláže (228x170 mm) Jiří Lopour, f. 295x210, 120 nečísl. výtisků na papíru Excudit, vazba a finalizace tisku Knihařství Fogl a Rambová, vydala Kunštát PRO FUTURO o.p.s. a nakladatelství STYLOS jako příležitostný tisk pro výtvarnou dílnu atelieru KreAt Brno 2015, (výtisky neprodejné, rozděleny mezi aktéry tisku)

Poe E. A.: The Raven / Havran – stejné textové vydání, ilustrované 5ti linoryty Nezábudka Bratislava /skupina výtvarníků/, vydala Kunštát PRO FUTURO o.p.s. s podporou Jihomoravského kraje a Siemens fondu pomoci, vazba a finalizace jako shora, f. 295x210, 120 výtisků rozděleno mezi ateliery, sponzory a účastníky workshopů, Brno 2015

Poe E. A.: The Raven / Havran – český překlad Ivan Petlan 2005, slovenský Vladimír Roy 1918, ilustrace 4 sign. čb. linoryty Lukáš Orlita, f. 295x210 mm, 120 výtisků na papíru Excudit a 10 autorských, šitá brož. v kart. obálce s raženým titulem, zpracováno Knihařstvím Fogl a Rambová, sign. v tiráži výtvarníkem a č. překladatelem, vydala Kunštát PRO FUTURO o.p.s. jako příležitostný tisk pro výtvarnou dílnu atelieru KreAt Brno 2015

Poe E. A.: Havran bez textu jen grafiky různých výtvarníků, klientů atelieru KraAt o.p.s. PRO FUTURO Kunštát 2015, f. 295x210 mm

Poe E. A.: The Raven / Havran – anglicky a v 9 překladech – český Ivan Petlan; slovenský Ľubomír Feldek; francouzský Charles Baudelaire; ruský Konstantin Dmitrijevič Balmont; polský Zenon Przesmycki; německý Carl Theodor Eben; maďarský Tóth Árpád; italský Ernesto Ragazzoni; španělský Juan Antonio Pérez Bonalde, ilustroval 11 bar. sign. lepty

Günter Hujber, vazba šitá brož v kart. obálce a pouzdru Knihařství Jiří Fogl a Pavlína Rambová, f. 290x210 mm, 30 čísl. výtisků na papíru Excudit, vydala Kunštát PRO FUTURO o.p.s. jako příležitostný tisk pro výtvarnou dílnu atelieru KreAt v Brně 2016

Poe E. A.: The Raven / Havran – totožné vydání pokud jde o text ale s ilustracemi čb. sign. linoryty (13) Pavla Dvorská, 40 čísl. výtisků / 20 pro výtvarnici a 20 pro realizátory /, f. 295x210 cm, vazba a finalizace jako shora, příležitostný tisk pro výtvarnou dílnu KreAt, Brno 2017

Poe E. A.: The Raven / Havran – totožné vydání pokud jde o text, ilustrace-reprodukované kolorované signované kresby (11) Peter Dunaj-Spilly, podpisy čes. a slov. překladatelů a výtvarníka v tiráži, f. 210x145 mm, volné listy v kart. obálce s raženým jménem autora, počet výtisků neuveden, vazba a vydavatel jako shora, Brno 2017

Poe E. A.: The Raven / Havran – anglicko-česká edice, překlad Vítězslav Nezval, šeststrukturálních grafik Eva Čapková, graf. úprava Rostislav Vaněk, f. 310x222 mm, 30 čísl. výtisků na ručně čerpaném rustikálním papíru LMK ve třech barvách, tisk a knihařské zpracování Atelier Krupka, vázáno bez knižního hřbetu s viditelným šitím, ochranné pouzdro z průhledného plastu, vydalo nakladatelství Ve stráni Úvaly u Prahy 2016-17

Soubory:

Poe E. A.: Havran in:

- E. A. Poe – Rudolf Škeřík / Prokletí básníci sv. 2 /, Praha 1928 / Vít. Nezval /
- Zrádné srdce – NV Praha 1959 / Vít. Nezval /
- Poe aneb údolí neklidu – KPP Čsl. spis. Praha 1972 / Vít. Nezval – v tiráži neuveden /
- Bludná planeta – KPP Čsl spis. Praha 1991 / Vít. Nezval /

Dodatek:

Poe E. A.: Havran – překlad V. Nezval – neidentifikovatelné samizdatové vydání psané strojopisem na silnějším žlutavém papíru ve složené obálce ze silného ručního papíru s uhlovou kresbou a koženém hřbetu prošivané černou koženou tkanicí, f. 160x110 mm
Josef Váchal: Havran dle světoznámého vzoru přejinačený, do českého převedený a značně rozšířený a modernisovaný, s velmi vtipně na nové brdo upraveným nevermor – 3 monochromatické dřevoryty, autorské písmo, 10 výtisků, f. 260x215 mm, Josef Váchal, Praha – Vršovice 1937, 1. vydání

totéž vydáno ve zmenšené reprodukci a s texty Havrana EAP v angličtině a překladu Vítězslava Nezvala a studií Ivana Kruiše, f. 230x165 mm, v naklad. Paseka Praha 1996

PS: prosíme, pokud někdo zná chybějící údaje v textu „???“ označené nebo další tisky Havrana, o laskavé sdělení. J. Š. 2018

RECENZE, ZPRÁVY, INFORMACE

TA KNIHA PATŘÍ MNĚ! HISTORIE ČESKÉHO EXLIBRIS DO ROKU 1945

Název a podtitul výstavy, která je od 25. března do 9. září 2018 instalována v prostorech Národního památníku na Vítkově přiláká jistě nejen sběratele exlibris k návštěvě. Stylově byla otevřena vernisáží na závěr slavnostní valné hromady SSPE, která se konala ve Slavnostním sále Národního památníku na Vítkově v Praze v sobotu 24. března 2018.

Vystavena jsou exlibris ze sbírky Knihovny Národního muzea, od nejstarších, která se zachovala ve šlechtických knihovnách až po podrobný přehled tvorby našich umělců v první polovině 20. století – 90 autorů je připomenuto 365 exlibris. Pravděpodobně se nenajde návštěvník, který by zde nenašel svého oblíbeného autora. A snad ještě více potěší číst si jména majitelů.

Část výstavního prostoru je věnována ukázkám grafických technik, štočků, grafických lisů – o nich pojednává první část výstavního katalogu, samostatné brožury. Druhou brožurou k výstavě vydanou, je katalog vystavených exponátů. I když k historii exlibris vyšlo mnoho publikací, vzpomeňme knihu České exlibris, Památník národního písemnictví 2000 autora Slavomila Vencla, mají obě brožury k výstavě vydané dokumentární hodnotu.

pl

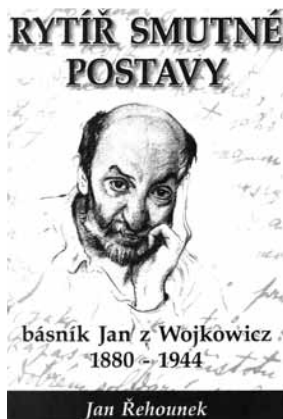
RYTÍŘ SMUTNÉ POSTAVY BÁSNÍK JAN Z WOJKOWICZ

Právě pod tímto názvem vydal Jan Řehounek, už v roce 2014 ve svém nymburském nakladatelství Kaplanka knížku, která si v každém případě zaslouží alespoň opožděného připomenutí.

Je věnována básniku a spisovateli Janu Nebeskému (1880 – 1944), který bývá někdy, a ne neprávem, řazen do trojice nejvýznamnějších našich senzualistů* (druzí dva byli Otakar Theer a Jan Opolský), a i když je dnes jeho dílo prakticky zapomenuto, na přelomu 19. a 20. století rozhodně nepatřil mezi autory přehlížené. Jeho básnických sbírek (*Mysteria Amorosa*, 1899; *Meditace*, 1905; *Sny a touhy*, 1914; *Bolesti života*, 1915 aj.) si cenil V. Dyk, J. Karásek ze Lvovic, Arne Novák, F. V. Krejčí i Emanuel z Lešhradu, připomínán byl, byť stále méně i v meziválečném období, kdy také ještě znovu publikoval svou recenzi na jeho román *Gerda* z roku 1901 např. Karel Sekanina.**

Jan Řehounek se osobností Jana z Wojkowicz zabýval dlouhodobě, s heuristickou pečlivostí a zaujetím a dá se říci, že z básníkova pohnutého života ve svém textu zachytil vše podstatné. Neopomenul dokumentovat všechny důležité skutečnosti, včetně proslulé aféry se zfalšovaným šlechtickým původem jeho předků; zařadil ukázky básní, i bohatý ilustrační a dokumentární materiál, včetně epistolárních informací o tristním jeho konci, jak je sděluje umělcova choť jeho švagrovi.

Řehounekova kniha se tak řadí mezi ta díla, která potěší nejen pečlivou a vkusnou úpravou, ale i nepochybnitelnou skutečností, že zůstanou nadále trvalým a vítaným přínosem pro všechny, kdož se budou i v budoucnu odborně zabývat počátky naší moderní literatury - autory, kteří zanechali již v čase fin de siècle svou nepřehlédnutelnou stopu.

* Blíže viz Kuzma /tj. Josef Novotný/: „Poslední sensualista“, in: Pražský ilustrovaný zpravodaj č. 24/1942.

** Karel Sekanina: „Román impresionistický“, in: *Krystaly a průsvity*, J. R. Vilímek, Praha 1928, s. 117 – 124.

(Er)

ÚMRTÍ VE SVĚTĚ LITERATURY A UMĚNÍ

O dětství a raném mládí americké malířky (a od roku 1975 také uznávané keramičky) **Marie Wilsonové - Valaoritisové** toho víme stejně málo jako je tomu v případě nejvýznamnější malířky české Marie Čermínové – Toyen. Narodila se na odlehlé lesní usedlosti poblíž Cedarville v severní Kalifornii 4. srpna 1922 a příjmení Wilson získala až někdy ve svých šesti letech díky nevlastnímu otci, který v kraji působil jako

předák místních honáků. Její dědeček byl mimořádně vzdělaný pastor a malé děvče již tehdy nad jiné poutala sbírka jeho „podivných“, ručně zhotovovaných indiánských artefaktů, mnohdy kultovní a magické povahy. Později, v letech 1942 až 1944, navštěvovala Marie uměleckou školu Mills College v Oaklandu a později také Kalifornskou univerzitu v Berkeley, kde studia roku 1948 ukončila magisterským titulem. Následující dva roky se v Sacramentu výuce kreslení věnovala sama, zásadní vliv však na její další směřování mělo až v roce 1950 setkání s Jeanem Vardou (1893 – 1971). Malířem a abstraktním kolážistou řecko – francouzského původu, který od počátku 40. let působil na západním pobřeží Spojených států. Spolu se surrealistickým malířem Gordonem Onslowem Fordem (1912-2003) zakoupil zde koncem čtyřicátých let v městečku Sausalito starý převoznický trajekt „Vallejo“, který přeměnil na vyhledávanou „uměleckou enklávu“ – volný ateliér a útulek mnoha tehdejších avantgardních tvůrců nejrůznějšího zaměření. Právě zde Marie poznala svou první velkou lásku, prominentního surrealistického rakouského malíře, sochaře a teoretika Wolfganga Paaena (1905-1959) se kterým krátce nato odešla do Paříže, kde její o sedmáct let starší přítel znovu navázal dřívější kontakty s André Bretonem a jeho družinou. Do té se v letech 1952 – 1959 aktivně zapojila i ona a poznala zde mnoho dalších významných osobností, mezi kterými nechyběli Max Ernst, Alberto Giacometti, Jean Arp, Viktor Brauner, Marcel Duchamp, Wifredo Lam a mnozí další. Tyto přátelské kontakty přetrvaly i po odchodu Paaena do Mexika v roce 1954, kdy na jeho doporučení pracovala po krátký čas také v ateliéru a keramické dílně Pabla Picassa ve Vallauris ve francouzské Provence. Na schůzce s několika řeckými spisovateli seznámil Varda mladou umělkyni s další její, tentokrát osudovou láskou - Nanosem Valaoritise (*1921); modernistickým básníkem a spisovatelem, pocházejícím z jedné z nejpřednějších rodin Řecka. Žila s ním ve volném svazku šest let, v roce 1955 poprvé navštívila krátce i jeho rodnou zemi, a až po svatbě v roce 1960, zůstala s ním zde dalších sedm roků. Z manželství se narodily tři děti – Katerina, Zoé a Dino, a teprve vojenský převrat v roce 1967 přiměl rodinu aby o rok později odešla do Mariiny americké domoviny. Zpět do Evropy se vrací v polovině let sedmdesátých, kdy se jejím oblíbeným místem pobytu stává malebný, hustě zalesněný ostrůvek Modouri v Jónském moři, který je od dob Nanosova proslulého pradědečka, básníka Aristotelise Valaoritise (1824-1879), dodnes v soukromém držení jeho potomků. Marie Wilsonová střídavě pobývala v Evropě i zámoří, několikrát své pozoruhodné obrazy a kresby představila v tamních výstavních sáňích (v Bretonově galerii v Paříži r. 1955, na kolektivní výstavě surrealistických umělců v Ohio a samostatné expozici v San Francisku roku 1984, v pařížském Centre Pompidou r. 1991 a konečně také v Tokiu, kde r. 2013 nadšené publikum zaujala velká kolekce „neznámých“ řeckých avantgardních výtvarníků, nesoucí název „Peklo jako pavilon“), natrvalo však zakotvila až v Aténách v roce 2004. A tady také, v luxusní čtvrti Kolonaki, tato, stále půvabná, elegantní a vitální pětadevadesátiletá dáma, „poslední velká ikona poválečné éry surrealistického hnutí,“ podlehla náhlému srdečnímu kolapsu. Psal se 18. říjen roku 2017. Dílo, které umělkyně zanechala, je nejčastěji zařazováno do široce rozvětveného proudu surrealistické malby a mnohé práce, „mapující neznámá území vnitřního světa“, vytvořené jakoby v náhlém,

samočinně vyvolaném a působícím transu, tuto premisu skutečně podporují dostatečně přesvědčivě. Navíc pak i samotný, už zmíněný, kontakt s umělci patřícími mezi významné její představitele, jejichž vzor a inspirace: to za jiné nejlépe prokazuje třeba jen letmé srovnání známého Paalenova plátna *Posel tří Poláků* z roku 1949 s Wilsonové obrazem *Království betonu*. Při hlubším zkoumání nabízí se ovšem i pohled jiný, v jehož zorném úhlu lze spatřit i další specifická a v poněkud jiné poloze zakotvená vyobrazení. Těmi zdá se být častá, až geometricky přesná středová symetrie zvolna narůstajících a do stran se rozšiřujících obrazců, krajkových ornamentů, upomínajících ponejvíce na soustředné tibetské mandaly lamaistických mnichů (*Strop nebeské věže* aj.). Tady jsme ovšem již na pomezí malby tzv. *mediumní*, exponované v proudy výtvarných projevů, označovaných souhrnně jako

art brut (J. Dubuffet) nebo *outsider art* (R. Cardinal), které sice se surrealistickým kánonem v jistých bodech (bezprostřední nutkový impuls vyjádření) úzce souvisejí, zdaleka však nejsou totožnými. Kobercově rozložené ideogramy, izomorfní struktury, totemické masky a hieroglyfy zobrazují zde zvláštní „vnitřní svět“, jehož „povrchovou materializaci“ dovoluje (nebo spíš přikazuje?!) jakýsi nadosobní či nadpозemský vládce - demiurg. Síla nezávislá na vlastní vůli toho, kterému vede ruku intuitivně a s efincií někdy až mrazivou. Tak jako tomu bylo kupříkladu i u velkých insitních malířů Josepha Crépina (1875 – 1948), Augustina Lesage (1876 – 1954) nebo Adolfa Wölfliho (1864 - 1930), jejichž práce Wilsonová znala, obdivovala a považovala za blízké své vlastní tvorbě. Jak dalece při ní působily také tzv. „defenzivní mechanismy“ si nedovolujeme ovšem posoudit. Max Ernst svého času napsal: „Přesnost je mysterium a díky jí nabylo ono schopnost provázet nás s jistotou náměsíčníka nejen světem skutečným, ale i krajinami imaginárními...“ Marie Wilson se ve své tvorbě několikrát zaměřila také na ilustrace pro knihy svých písíicích přátel, mezi které patřili mimo jiné surrealističtí básníci Andréas Embiricos (1901 – 1975), Philip Lamantia (1927 – 2005) a samozřejmě i její manžel. Jako rovnocenný pandán k jeho „mystické kosmogonii“ *Diamantová země* vytvořila šestnáct celostránkových černobílých litografií, a toto dílo, vydané roku 1958 v 670 výtiscích, patří dodnes mezi bibliofily a sběrateli krásných tisků k těm nejhledanějším.

Jen devět dní po M. Wilsonové, 27. října 2017 zemřel v Kolíně nad Rýnem také český surrealistický básník, spisovatel, esejista a fotograf **Milan Nápravník**, pracující zde od roku 1970 jako rozhlasový redaktor. Narozen v 28.5. 1931 v tehdejší Německém (dnes Havlíčkově) Brodu v rodině zaměstnance tamní Státní spořitelny Aloise Nápravníka (1905 - ?) a jeho ženy Krescencie roz. Richterové (1905 - ?), odešel již v roce 1946 do Prahy, kde v roce 1950 maturoval. O něco dříve setkal se zde s K. Teigem a toto setkání nadlouho, ne-li natrvalo, určilo jeho příští uměleckou orientaci. V letech 1951 – 1957 studoval filmovou dramaturgii na pražské AVU a již v tomto čase navázal

úzký kontakt se členy a sympatizanty surrealistické skupiny, najmě se Stanislavem Dvorským (* 1940), Aloisem Nožičkou (*1934) a svou pozdější ženou Ivanou Spanlangovou (*1940). Zaměstnan byl v Československé televizi, kde patřil k zakladatelům dodnes oblíbených Večerníček (seriál Broučci aj.) a setrval zde prakticky až do svého odchodu do emigrace v roce 1968. „Zajímají ho typy nevšední, hloubky a okraje lidské společnosti i lidských niter“, napsal o něm výstižně již v roce 1956 tehdejší docent FAMU Ivan Osvald. Jak uvádí Slovník zakázaných autorů (Praha 1991) debutoval roku 1962 v ineditním sborníku Objekt 5, publikoval v Tváři v Sešitech pro mladou literaturu a konečně r. 1969 vyšel ještě v ČS i soubor básnických próz *Moták*, s „mimořádnou kinetikou jazyka, proměnami jeho rytmických a zvukových impulzů, mnoha vnitřními rýmy“ (R. Matys). Kniha, která ve své době vzbudila ohlasy uznalé - „jediným smyslem těchto textů je vyjádřit nesmyslnost světa, zoufalé postavení člověka v odcizené říši nepoznatelnosti všeho a všech, včetně sebe sama (M. Jungmann), i záporné, jak dokládá třeba její odsudek Š. Vlašina v Tvorbě č.14/1969. V exilu, kde

M. Nápravník, Kolín n. Rýnem, říjen 1989, foto P. Ladman

Nápravník poznal některé výrazné osobnosti surrealistického hnutí (manželku André Bretona Elisu, kanadský pár Mimi Parentovou a Jeana Benoit, německého malíře Richarda Oelzeho, naši Toyen aj.), vydal roku 1988 v edici Poezie mimo domov (350 výt.) knížku nazvanou *Vůle k noci*, přinášející ukázkou jeho před deseti lety objevenou fotografickou techniku „magických“ „inversází“; další důležité práce vycházejí již opět doma: *Na břehu* (Atlantis, Brno 1992), *Básně, návěští a pohyby* (Atlantis, Brno 1994), *Príznamy pouště* (Torst, Praha 2001), stejně jako větší časopisecké studie - esej *Co je surrealismus?* (Tvar 27-28/1993) nebo zaujatá a málo přesvědčivá *Poskvrněná legenda* (Tvar 37-38/1993), snažící se o „znevážení mariánského kultu“.

Literární historik a kritik **Jaroslav Med** se narodil 19. dubna 1932. v tehdejším Německém (od r. 1945 Havlíčkově) Brodu. V roce 1951 maturoval na tamní Obchodní akademii a po vystudování bohemistiky a knihovnictví na Filosofické fakultě University Karlovy působil v letech 1957 – 1981 jako středoškolský učitel češtiny – „na učňovské škole pro dlaždiče a pokrývače až po elitní učiliště polygrafické a uměleckořemeslné“ (A. Stich). Teprve potom se mu podařilo nastoupit jako vědecký pracovník do Ústavu pro českou a světovou literaturu Akademie věd, od r. 1991 pedagogicky působit na teologické a filosofické fakultě v Praze, kdy se mohl již intenzivněji věnovat i svému nejoblíbenějšímu předmětu - literárnímu bádání a komparatistickým úvahám. Po povídkách *Hory a mračna* (1959) a monografii *Bedřich Václavek a Vysočina* (1962) vyšla tehdy další monograficky zaměřená Medova studie *Viktor Dyk* (1988) a brzy na to již práce s tematikou mu nejbližší – úvahy a eseje o autorech spirituální, rozuměj křesťanské orientace, dlouho umlčovaných, zamlčovaných a záměrně postavených „do stínu“, jak výmluvně napovídá již sám

název další jeho knihy *Spisovatelé ve stínu* (1995, rozšíř. vydání 2004). Mezi tyto „prokleté“ a pouónorovým režimem proskribované autory zařazuje J. Zahradníčka, V. Renče, J. Čepa, B. Reynka, J. Demla, I. Diviše nebo F. Křelínu, ale i ony méně známé jako např. básníky J. Kostohryze, F. D. Mertha nebo Vl. Vokolka a další. Jak napsal svého času Karel Kraus „specifický přínos jednotlivých osobností, směřů a závažných děl vystupuje zde z panoramatického záběru zřetelně a v přiměřených proporcích. Nepřehlédnutelnou živost však dodává *Spisovatelům ve stínu* Medovo všudyprosvítající zaujetí, profesí neotupené zalíbení v četbě, schopnost vychutnat verš a větu, poddávat se básnickově imaginaci a pak bohatým, tvárným a výstižným slovníkem svádět k čtenářskému souputnictví.“ (Katolický týdeník 6/2005). Po tomto závažném a pro mnohé jistě i objevném díle následoval neméně závažný soubor úvah, studií a knižních doslovů z let 1969 - 2004 nesoucí název *Od skepse k naději* (2006). Jak tentokrát zmiňuje R. Matys (Katolický týdeník 34/2006), Medovou „snad nejcennější předností je tu u nás málokdy vídaná schopnost překračovat úzce literárně historický badatelský obzor k univerzálnějším souvislostem, především filosofickým. Zvláště často připomíná křesťansky fundovanou ‚filosofii existence‘ Gabriela Marcela, personalistický koncept Emmanuela Mouniera a (...) knihu esejů Maxe Picarda *Útěk před Bohem*“ (...) Pro jasnější konturování této duchovní optiky se musel ovšem med kriticky vymezit jak vůči antropocentrickému personalismu, který se u nás vyhranil především ve vypjatě individualistických koncepcích Václava Černého, tak vůči ateistickému existencialismu sartróvské provenience.“ Výčet důležitých publikovaných prací Jaroslava Meda by nebyl úplný bez zaznamenání větší kriticko historické studie *Literární život ve stínu Mnichova. 1938 – 1939* z roku 2010, o které obšírně referovali např. Pavel Švanda (Kontexty 6/2010), Jakub Vaníček nebo Lukáš Borovička (Tvar 2/2011). Již dříve, roku 2007 vyšel konečně také vzpomínkově laděný knižní rozhovor, který s ním vedli Aleš Palán a Jan Paulas nazvaný *Texty mého života*. Je nadobýčež zajímavým svědectvím, především o mimořádných tvůrčích osobnostech, se kterými se během svého dlouhého a plodného života setkal. Vedle některých zmíněných již shora jsou to B. Fučík, L. Fuks, J. Istler, J. Kolář, L. Macečková /tj. J. Kameník/, J. Suchý, V. Mertl, J. Šerých a další. Podle titulu této knihy je konečně nazván i televizní dokument režisérky Jolany Matějkové vysílaný v České televizi roku 2011. Jaroslav Med zemřel ve svém rodišti letošního 14. února; obsáhlý nekrolog z pera Zdeňka Jančaříka, poeticky nazvaný v upomínce na přezdívku jeho ženy Mileny (1934 – 1997) *Med se vrátil ke své Včele*, otiskly Lidové noviny 24. 2. 2018.

Básník „valéryovské ražby“ a překladatel Josef Kostohryz (1907 - 1987) patřil mezi katolické intelektuály krutě pronásledovanými pouónorovým režimem: odsouzen ve vykonstruovaném procesu s tzv. Zelenou internacionálou roku 1952 na doživotí, propuštěn byl až v roce 1964, plně rehabilitován pak až o čtyři roky později, v roce 1968. Po návratu na svobodu pracoval v Národopisném ústavu v Brně, a tady také poznal svou druhou ženu Marii, se kterou po svatbě v listopadu 1967 zůstal již do své smrti. **Marie Kostohryzová**, narozená v Brně 8. dubna 1931, byla sama výtvarně (od 80. let min. století) i literárně činná a vedle vlastních básnických sbírek, povídek

a autobiografických vyprávění (*Jantarový náhrdelník*, 2005; *Maminka*, 2006; *Bludný kořen*, 2006; *Sloup věčné touhy*, 2008; *Kosmogram*, 2015 aj.) publikovala i odborné zaměřené studie o Zdence Braunerové (*Chittussi a Zdenka Braunerová*, 1977; *Smířčí kameny*, 2007) nebo biograficky zaměřené memoáry *Polární záře nad pastvištěm*, 2004, rozšířené vydání 2008). Marie Kostohryzová zemřela v Praze 1. března letošního roku.

Zdeněk Mahler (7. 12. 1928 Batelov – 17. 3. 2018 Praha), prasynovec světově proslulého vídeňského hudebního skladatele, byl nesporně obratný publicista, spisovatel, muzikolog (*Dvořák v Americe*, 2012 aj.), dramaturg a velmi dobrý filmový scénárista (*Svatba jako řemen*, 1967; *Nebeští jezdci*, 1968; *Flirt se se slečnou Stříbrnou*, 1969; *Den sedmý, osmá noc*, 1969; *Božská Ema*, 1979), jehož „hvězdná hodina“ naplno udeřila ovšem až v polovině devadesátých let, v souvislosti s vleklým sporem o určení vlastnictví metropolitní kapituly sv. Víta. Jeho tehdejší účelově koncipované stanovisko, vyjádřené v esejí *Katedrála* (1994) a především v literární předloze pro televizi *Katedrála o třech dějstvích* (1994), vzbudilo oprávněnou kritiku mnoha našich renomovaných odborníků (P. Čornej, J. Royt, J. Pešek aj), bohužel ovšem bez výraznější odezvy u veřejnosti nekriticky nakloněné pohledu, který jí právě Mahler tak sugestivně předestřel. Ochtově přehlédla četné poukazy na nepřesné či přímo chybné a zkrslující „historické“ vývoje a jemu samotnému se tak „podařilo náležitě zviditelnit a zároveň postavit do čela proticírkevního a protikatolického boje, v němž se vždy hodí profesní zkušenosti z mládí“, jak napsal historik Pavel Bělina. Možná měl na mysli i Mahlerovy dřívější články ve studentském časopise *Předvoj*, kde budoucí zapálený masarykovec a vlastenec mimo jiné napsal: „Dlouho budeme doceňovat, co znamená Stalin pro socialistické umění, jak hluboký je jeho přínos pro budování tohoto nového umění, které je výrazem vítězného lidu, často se zastavíme nad jeho celoživotní prací, jež je naší směrnicí, znovu se poučíme ze závěrů a připomínek, které adresoval přímo umělcům (...) Věříme, že bohatství, která poznáme z každé stalinské knížky, budou ještě mnoho rozmnožena novými radami velkého Stalina.“ (*Předvoj*, roč. III, 17. 12. 1949, č. 11-12, s. 7). Staré latinské přísloví říká - de mortuis nil nisi bene, jiné ale také - veritatem dies aperit.

(GvE)

Z VÝSTAVNÍCH SÍNÍ (DVĚ MIMOŘÁDNÉ PRAŽSKÉ EXPOZICE)

Zkušenost exilu. Osudy exulantů z území bývalého Ruského impéria v meziválečném Československu

(Letohrádek Hvězda, Praha 6, 16. 6. - 29. 10. 2017)

Mimořádnou a v mnohém objevnou událostí byla rozsáhlá výstava, kterou realizoval Památník národního písemnictví ve spolupráci s pražskou Národní galerií, Slovanským ústavem AV ČR a Národním filmovým archivem v posledních měsících minulého roku. Ústředním tématem bylo připomenutí řady tvůrčích, umělecky založených osobností, které po tragických událostech říjnové revoluce v Rusku roku 1917 našly

u nás dočasný nebo i trvalý azyl; nový domov a ochranu před krutými represáliemi, které neminuly jejich blízké po definitivním uzavření bran vedoucích z nového „sovětského ráje“ do svobodného světa. Na rozdíl od Francie a Velké Británie, kam směřoval největší počet příslušníků vysoké aristokracie, dostalo se v českých zemích pomoci především početné třídě střední, z jejichž řad ovšem pocházelo nemalé množství lidí mimořádně kreativních, ať už šlo o renomované lékaře, techniky, vědce nebo studenty a profesory nejružnějších oborů; podobně jako o známé spisovatele, malíře, grafiky, sochaře, taneční hvězdy, vydavatele či publicisty různého zaměření. Ti všichni, díky mimořádné vstřícnosti hostitelské země, obohatili její kulturní milieu a někteří jejich potomci zde žijí, pochopitelně plně již integrováni, dodnes.

Autoři výstavy využili nápaditě atypický prostor letohrádku a exponáty vážící se k této pohnuté historii let 1918 – 1945 rozdělili do šesti na sebe navazujících celků (I. Příběh emigrace, II. Nový domov/Každodenní život, III. Ruský Oxford, IV. Obrazy mezi tradicí a modernismem, V. Paměť exilu: knihy a literatura, VI. Na jevišti a před kamerou), z nichž největšímu diváckého zájmu se dostalo oddílům zaměřeným na výtvarné umění a literární produkci. Návštěvník mohl se zde prakticky poprvé setkat s plátny jednoho z předních ruských malířů Grigorije Musatova (1889 - 1941), přítele Jana Zrzavého, který Praze zanechal mj. vynikající olej *Stěnka Razin* (1928), zobrazující legendárního kozáckého atamana v jakémisi zvláštním (jakoby v duchu insitní malby provedeném) výhruzném postoji, ne nepodobnému postoji mstitele, který varuje ty, kteří budou jednou totálně likvidovat ruskou nejpočetnější třídu - patriarchální rolnictvo odvěké „svaté Rusi“. Jiného, o poznání idyličtějšího námětu je pak jeho olej nazvaný *Projížďka na loďce II /Povodeň* z roku 1924, kdy byl umělec již přijat za řádného člena Umělecké besedy. Z dalších velkých jmen ruské výtvarné moderny stačí pak připomenout třeba jen oleje *Květiny* (před r. 1910), *Květina a vinná réva* (20. léta 20. století) nebo akvarel *Dáma s růží* (r. 1935) od Natalje S. Gončarovové (1881 - 1962), nebo drobnější akvarely, tempery a kvaše uznávaných mistrů ruské secese jakými byli mj. Mstislav V. Dobužinskij (1875 - 1957), Ivan J. Bilibin (1876 - 1942) a Dmitrij S. Stělleckij (1875 - 1947). Zvláštní pozornosti si nepochybně zaslouží i kubisticky laděná díla (olej *Bomba*, aj.) z Ukrajiny pocházejícího malíře a pedagoga Ivana Kulce (1880 - 1952) a další, u nás jinak se téměř nevyskytující práce dvou uznávaných malířů tzv. Pařížské školy - tempera *Mladý žid* (r. 1934) od Emma-nuela Mané - Katze (1894 - 1962) a surrealistický olej stručně nazvaný *Malba*, jehož autorem je Leopold Survage (1879-1968).

Podobně zajímavá setkání nabídl také úsek věnovaný známým, hojně překládaným (Arkadij T. Averčenko, Jevgenij N. Čirikov, Vladimír I. Němirovič-Dančenko) i méně známým (Alla Golovinová, Vadim Morkovin, Kirill V. Nabokov, Emilija Čegrinceová) představitelům emigrantské literatury, členům kroužku působícího v letech 1922 - 1940 pod jménem Poustevna básníků, a také nebývale početné knižní produkci, provozované na našem území (nakladatelství Plamja / Plamen, Chutor / Samota, aj.) nebo k nám kolportované z jiných států v meziválečném období. Za jiné lze namátkou upozornit na působivou „archaizující“ ilustrační i typografickou úpravu poémy Mariny Cvetajevové (1877 - 1932) *Car – dívka*, vydanou v Berlíně roku 1922, tedy krátce před příjezdem básnířky do Prahy, na typograficky nápaditě pojatou obálku

první básnické sbírky ukrajinského poety Jevhena Malaňuka (1897 – 1968) *Stylet i stylos*, vydanou v Poděbradech roku 1925, nebo na knižní obálky a ilustrace Jurije Vovky alias Jiřího Wowky (1899 - 1961), který by si možná zasloužil i podrobnějšího, biograficky zaměřeného pohledu. To samé se, tentokrát bez pochyby, týká i proslulé primabaleríny Národního divadla Jelizavety Nikolské (1904 - 1955), jejíž umělecká kariéra na jevišti i ve filmu je sice v průvodním katalogu několikrát zmiňována (a fotograficky i názorně dokumentována), přesto ale náhle a vágně ukončena odkazem na „její ne zcela jasné politické angažmá v letech druhé světové války.“ To patrně souviselo s jejím (nezmíněným!) několikaletým manželstvím v letech 1922 - 1930 s českým kontroverzním, k fašismu tíhnoucím spisovatelem Felixem A. de la Cámara, nejspíše brutálně zavražděným za dodnes nejasných okolností na pražské Kampě ve dnech pražského květnového povstání roku 1945.

Zůstaneme-li ještě u zmíněného výpravného katalogu je třeba dodat, že celkovým svým rozsahem (304 stran velkého formátu), množstvím unikátního dokumentárního materiálu, zasvěcenými studii předních našich i zahraničních odborníků, a také souběžnou jejich anglickou a ruskou verzí, je dílem hodnoty zcela mimořádné. Základnou pro další studium dosavad přehlíženého fenoménu, kterým je široce rozložená a navýsost přínosná aktivita všech těch, kterým nebylo dopřáno předat plody svého talentu své rodné zemi.

Pravoslav Sovák - Krajiny času

(Muzeum Kampa – Sovovy mlýny 24. 2. - 27. 5. 2018)

Mezi českými výtvarnými umělci, kteří odešli do zahraničí po neblahých srpnových událostech roku 1968, patří bezesporu jedno z nejpřednějších míst malíři, grafikovi, od druhé poloviny šedesátých let také experimentujícímu fotografovi, a v poslední době také tvůrci osobitých koláží Pravoslavu Sovákovi. Narozen ve Vysokém Mýtě 30. srpna roku 1926, studoval krátce na keramické škole v Bechyni, po maturitě v roce 1945 také v Praze na Uměleckoprůmyslové škole a Karlově univerzitě, kde docházel zejména na přednášky o existencialistické filosofii V. Černého a J. Mukařovského o strukturální estetice. Roku 1946 stačil ještě navštívit Francii, v následujících letech vystřídal pak v Čechách i na Moravě různé manuální profese, především ve stavebnictví, dolech a hutích. Ty se odrazily i do jeho tehdejší malířské tvorby, představené na první Sovákově samostatné výstavě v pražské galerii Práce (listopad 1952), k jejímuž katalogu napsal tehdy úvodní vstřícné slovo spisovatel Václav Řezáč.

Daleko více než oficiálně deklarovaný kánon tzv. socialistického realismu začaly ovšem v té době působit na mladého umělce proudy jiné, ve své podstatě stojící vlastně na zcela protichůdném konci spektra. Již někdy v polovině 40. let setkal se osobně Vincencem Kramářem a jeho nadšení pro kubismus nemohlo zůstat bez odezvy. Sovák stále více nacházel inspiraci v těchto nebo jim blízkých sférách a „toto východisko“, jak postřehl historik umění Miroslav Lamač, „poznává jeho snahu o rovnováhu abstrakce a reprezentace (...), „kdy se již nevrací k objektu, ale spíše se snaží připodobnit strukturu obrazu určitému komplexu vjemů“ a „spěje k něčemu, co bychom mohli nazvat poetickým symbolem zážitku“.

Od začátku 60. let stává se tematickým leitmotivem Sovákových malířských i grafických prací město. „Město jako životní prostor moderního člověka, koncentrovaný, plný barev a světla“. Tehdy přicházejí ke slovu vysoké pasty v informelově vrstvených strukturách temné barevnosti (oleje *Růžová veduta*, 1960 – 1963; *Město*, 1960; *Město*, 1963 aj.) i početná série leptů, suchých jehel či jejich vzájemných kombinací (série *Zapomenuté město*, 1961; *Město s modrým nebem*, 1961, *Panorama*, 1961; *Město za soumraku I*, 1962 aj.), v jejichž blízkosti stojí později tematicky ovšem již odlišné grafické listy jako *Kotouč I*, 1965; *Malá klec*, 1966; *Návštěva II*; 1966; *Nápis II*, 1966; *Reminiscence I-III*, 1967 a mnohé další. Zde všude nacházíme již to, co tvoří onu příslovečnou sugestivnost i jeho dalších a v jiných životních periodách vznikajících děl, například v cyklu z desetiletí 1988 – 1998, výstižně a stručně nazvaném *Walls / Zdi*: nejprve akvarelů na vlásečnicově rýhovaném papírovém podkladu, kdy barevné pásy a geometrizující obrazce působí jen vlastní „teplou chromatikou“, později kombinovaných leptů, akvatint a suchých jehel, doplněných fotogravurou, které často již připomínají siluety amerických mrakodrapů. Odlesky jejich nespočetných oken a hru mihotavých světla, tak charakteristickou pro noční luminiscenci světových megapolí. Pravoslav Sovák navštívil Spojené státy poprvé v roce 1970 a od té doby se sem pravidelně, nejčastěji do New Yorku a Kalifornie, vrací...

Retrospektivní výstava v Sovových mlýnech je jedinečným průřezem celoživotní tvorbou umělce a zahrnuje i práce z posledního desetiletí, poněkud z let 2010-2012, které představují koláže většího či menšího formátu, skládané a kombinované z fragmentů rozličného původu a povahy (*Zátiší s portréty*, 2010; *Průhledné vztahy*, 2011; *Velmi zvláštní přízeň osudu*, 2011; *P.S. ve Vuhanu*, 2012 aj.).

Pro bibliofily by konečně bylo jistě zajímavé připomenout i některé umělcovy práce na poli knižní ilustrace (na výstavě bohužel nezastoupené), z nichž za zmínku stojí již první jeho knižní výprava pro chlapecký román jeho přítele Václava Řezáče z roku 1956 *Čarovné dědictví*. V roce 1967 je to pak Oskara Wildeho *Balada o žaláři v Readingu*, v odeonském „kolibřím“ formátu (70x70mm), pro kterou, vedle ilustrací a barevné předsádky, navrhl i zdobené pouzdro. Již v emigraci doprovodil orig. grafikami knihu Pavla Kohouta *Aus dem Tagebuch eines Konterrevolutionärs / Z deníku kontrarevolucionáře* (něm. vydání C.J. Bucher, Luzern 1969), a také pěti původními akvatintami vyzdobil knihu Heinricha Bölla *Du fährst zu oft nach Heidelberg* (Grafica Uno, Milano 1983). To byl ovšem již v nemilosti u tehdejšího československého režimu a jeden z jeho agentů, ironií osudu právě syn V. Řezáče Tomáš Řezáč, po něm (v souvislost s Kohoutovou knihou) plivl ve své pamfletickém spisku, *Co říkali a co chtěli* (Knihovna Rudého práva, sv. 3, Praha 1988, s. 35).

Dodejme, že Pravoslav Sovák žije již od roku 1978 v Hergiswilu, ve švýcarském kantonu Nidwalden.

GvE

PŘEVZATO Z TISKU: Čechy své Maryně

Marina Cvetajevová patří k největším ruským básničkám i k osobnostem s nejdramatičtějším osudem v Rusku první poloviny 20. století. Po bolševické revoluci putovala Evropou a rozpadalo se jí manželství. Když se v roce 1939 její muž s dcerou tajně vrátili do Ruska, Marina odjela za nimi: nesměla publikovat, myla nádobí v kolchozu a v roce 1941 spáchala sebevraždu. Ačkoliv šťastná léta strávila v letech 1922-1925 v Praze, velká výstava Zkušenosti exilu jí věnovala jen část jedné vitríny. Teď ji však malou výstavou připomíná Národní knihovna. Inspirují ji dvě věci. Jednak 125. výročí narození Cvetajevové. A Poéma hory, kterou autorka napsala roku 1924 v Praze. „Horou“ v titulu je Petřín. Dodejme, že ještě roku 1939, po okupaci Československa nacisty, Cvetajevová napsala cyklus básní Verše Čechám. Těžištěm nynější výstavy je bibliofilské vydání Poémy hory, jež v Paříži připravila Valja Ejdisová. I ona je původem Ruska a pro osudy Rusů má pochopení. Proto se podílí na příspěvku k výročí básničky, jež patřila v rámci ruského exilu procházejícího Prahou k tomu nejlepšímu.

(Lidové noviny, 25. 11. 2017) Zbyněk Petráček

/pozn.: výstava M.Cvetajevová – Poéma hory, se konala v Národní knihovně v Praze do 22.12.2017/

-pl-

23. ANTIKVÁRNÍ VELETRH, KUNSTHAUS ZÜRICH

Listuji katalogem vydaným u příležitosti již 23. veletrhu antikvářů a antikvariátů (konal se 23. – 25. února 2018 v přednáškovém sále curyšského Domu umění) a musím se podělit se čtenáři se smutným konstatováním. Knihy, na kterých se podílejí čeští autoři, tištěné doma či v cizině, z nabídky prakticky zmizely. Jedinou čestnou výjimkou je František Kupka. V nabídce je za 2500 švýc. franků Kupkou vyzdobená (20 bar. leptů, 13 dřevoryt. vignet) Aristofanova Lysistrata, bibliofilie vydaná v Paříži u A. Blaizota, 1911. Exemplár č. 65 ze 100 na japonsku.

Navrátí se doba, kdy mezi čtyřiaadvaceti stánky jsme našli zástupce českých antikvariátů, Francouze i Američany? Dnes většinu vystavujících tvoří Švýcaři a Němci, doplňuje je jeden stánek holandský a jeden ze Španělska. Doufejme, že se na pulty vrátí i jména jako A. Mucha, F. Kafka, K. Teige, V. Nezval, J. Štyrský, Toyen.

pl

ZAJÍMAVOSTI KOLEM SOUTĚŽE NEJKRÁSNEJŠÍ KNIHY ROKU 2017

Úvodem by snad bylo vhodné připomenout článek o této soutěži, který vyšel v měsíčníku pro Veleslavín a okolí nazvaném Veleslavín 39, který je zasvěcen dění v Praze 6. Letošní číslo 4 tohoto měsíčníku pod názvem Knihy v pohybu píše o tom, že „Letohrádek Hvězda představí výsledky soutěže Nejkrásnější české knihy roku 2017“. Do článku se vloudila nepřesnost – Spolek českých bibliofilů neuděluje cenu za bibliofilie, uděluje Cenu Vojtěcha Preissiga. Bylo by asi na místě nastínit statistiku letošního 53. ročníku soutěže. Přihlášeno bylo celkem 255 titulů. Za SČB byl do poroty jmenován

grafik, člen SČUG Hollar, Jiří Slíva. Knihy byly oceňovány v oborech Odborná literatura, Krásná literatura, Literatura pro děti a mládež, Knihy o výtvarném umění, Katalogy, Bibliofilie a autorské práce, Studentské práce posluchačů výtvarných a polygrafických škol, Cena PNP a UPM pro mladé úpravce do 30 let, Cena za vynikající polygrafické zpracování, Cena SČUG Hollar za vynikající ilustrační doprovod a již citovaná cena V. Preissiga. Cenu našeho Spolku obdržela kniha K. J. Erben Záhořovo lože, kterou ilustroval František Skála a o grafický design se podělili F. Skála s Johanou Kratochvílovou. Nakladatelství Teapot, s.r.o. Tisk Jiří Liška. Rozměry 32x28 cm. Doporučená cena této bibliofilie je – není to překlep – 38 900 Kč.

Za upozornění jistě stojí, že letošní ročník vyhlášení soutěže se odlišoval od ročníků uplynulých. Výstava oceněných knih není veřejnosti v Letohrádku Hvězda přístupná, stane se z ní putovní soubor, který bude veřejnost moci shlédnout v následujících měsících na těchto akcích: Open House Praha, 19. – 20. 5. 2018 v Malé vile PNP, na veletrhu Svět knihy, Výstaviště Holešovice – 12. 5., na Pražské muzejní noci 9. 6. opět v Malé vile PNP a na veletrhu Designblok 25. – 29. 10. 2018. Mimo Prahu bude soubor vystaven v Městské knihovně v Lokti, červenec až září 2018, na táborském Tabooku v září 2018 a v Moravské galerii Brno v prosinci 2018 – březnu 2019. Další cesty soubor podnikne i do zahraničí.

Protože jsem měl možnost se vyhlášení účastnit, dovoluji si udělat reklamu jedné knize, která mne okamžitě upoutala jak svým vzhledem, tak i obsahem. Byla oceněna třetím místem v kategorii Knihy o výtvarném umění, vydala ji Národní galerie v Praze, nese název *Bonjour, Monsieur Gauguin*, editorkou je Anna Pravdová a pojednává o českých (výtvarných) umělcích v Bretani 1850 až 1950. Hned druhý den po vyhlášení jsem zašel do NG a knihu zakoupil. To, co slibovala, vrchovatě splnila. Velmi precizně je zpracováno dané téma, doložené reprodukcemi obrazů, fotografií a dokumentů, s bohatým poznámkovým aparátem. V knize jsou zastoupeni tito umělci: J. Čermák, H. S. Pinkas, W. Riedel, A. Chittussi, O. Lebeda, V. Brožík, E. Jettel, A. Mucha, V. Preissig, F. Kupka, J. Honzík, K. Špillar, R. Kremlíčková, O. Kubín, T. F. Šimon, A. Brunner, J. Winterová-Mezerová, A. Pelc, F. Vojáček, A. Diviš, J. Zrzavý, V. Jičínská, F. Gross, O. Janeček, Toyen a J. Křížek. Výsoce hodnotím spolupráci NG s bretaňskými institucemi, zejména Musée départemental breton a Musée des beaux-arts, obě se sídlem v Quimperu. Výsledkem je opravdu informacemi nabitá publikace a my se můžeme těšit, že požitek ze čtení bude ještě znásoben připravovanou výstavou se shodnou tematikou, která se bude konat v NG v Praze, v paláci Kinských od 16. 11. 2018 do 18. 3. 2019.

Celkové vyznění letošní soutěže – 53. ročníku Nejkrásnější české knihy roku 2017 ještě podtrhuje velmi pěkně zpracovaný katalog, oproti předcházejícím létům s někdy extravagantními nápady letos oděný do klasické formy – není divu – vždyť o grafický design této publikace se postaral tvůrce jedinečných (a mnohokrát na výstavách NKČR oceněných) knižních úprav – Zdeněk Ziegler.

Petr Ladman

DODATEK K SOUPISU P. BEZRUČE

v části Následně zjištěné edice doplnit:

- Opava- Ave Centrum, 1999 ilustrace Vladimír Komárek

na konci k literatuře o PB důležitá kniha o veškeré výtvarné produkci k PB (soupis veškerých ilustrací k jeho dílu, malby, sochy, fotografie, objekty, grafika ad.-):

Lenka Rychtářová: Bezruč a umění- Slezské muzeum Opava, 2016

Josef Šuchman

ZPRÁVY SPOLKOVÉ

VZPOMÍNKA NA ZEMŘELÉ ČLENY SČB

Od čestného člena JUDr. Ladislava Lamače z Olomouce jsme obdrželi text k úmrtí **Marie Zahradníkové**, původně otištěný v Kroměřížském zpravodaji 2/2017; autorka s otištěním ve Zprávách SČB souhlasí.

ZDRAVÍM VÁS VZPOMÍNKOU...

Prosincové sněhové vločky přinesly občanům našeho města smutnou zprávu. Navždy jsme se rozloučili s paní Marií Zahradníkovou (22. 2. 1932 – 16. 12. 2017), dlouholetou předsedkyní Švabinského kruhu přátel výtvarného umění v Kroměříži. Marie Marková-Zahradníková byla pedagožkou, nositelkou pamětní medaile Maxe Švabinského, Ceny Karla Lichtensteina Castelcorna, čestnou členkou Klubu UNESCO Kroměříž, členkou Spolku českých bibliofilů, uznávanou sběratelkou grafiky a ex libris, řadu let se podílela na propagaci města v rámci republiky ale i v zahraničí, proto jí byla městem Kroměříží udělena pamětní medaile Karla Mináře za dlouholetou a obětavou práci v oblasti kultury.

Marie Zahradníková si za svou životní dráhu vybrala, podle rodinné tradice, učitelské povolání a po celý život se snažila generacím žáků vštípit především lásku k dějinám a rodnému jazyku a literatuře, prohlubovala jejich vztah k výtvarnému umění i divadlu. Své první místo nastoupila ve škole v Novém Hrozenkově, po příchodu do Kroměříže působila na Základní škole U Sýpek. V roce 1973 byla jako první žena zvolena předsedkyní Švabinského kruhu a v čele spolku stála až do roku 2003, i poté však zůstala jeho čestnou předsedkyní. V roce 1976 byl v Kroměříži slavnostně otevřen Památník Maxe Švabinského v Muzeu Kroměřížska. U jeho založení stála se Zuzanou Švabinskou právě Marie Zahradníková. Podílela se na organizaci výstav, vzpomínkových večerů, iniciovala vydávání pamětních listů i příležitostných tisků k připomenutí tohoto významného kroměřížského rodáka. V knize Světla paměti Zuzana Švabinská vzpomíná na její působení ve funkci tajemnice celostátních oslav 100. výročí narození Maxe Švabinského v roce 1973: „Paní učitelka Marie Marková, později Zahradníková, byla hybnou silou veškerého dění během příprav i samotného průběhu oslav. Na jejich bedrech spočívala odpovědnost za průběh akcí, což obnášelo řešení všech praktických úkolů. Zhostila se toho vždy znamenitě – energicky a s přívětivým úsměvem.“

Marie Zahradníková každého vítala s otevřenou náručí. Dožila se požeňnaného věku 85 let. Všichni si ji zachováme v našich srdcích takovou, jakou jsme ji znali – krásnou ženu se zářivým úsměvem a otevřenou náručí.

Zdravím Vás vzpomínkou... jako vložka by se dotkla Vaší skráně.

Jitka Dvořáková

Zkraje ledna 2018 nás zastihla zpráva o úmrtí našeho dlouholetého člena **Ing. Jiřího Kroupy** (6. 3. 1938 – 4. 1. 2018). Při smutečním obřadu ve strašnickém krematoriu promluvili předseda SSPE Felix Černocho a za SČB jeho předseda Petr Ladman:

„Vážení přítomní,

v tyto smutné chvíle se mně hovoří těžko.

Jiří byl členem našeho Spolku českých bibliofilů. Za tu dobu více jak čtvrtstoletí jsme se často vídali, vyměňovali jsme si zkušenosti, obohacovali navzájem své knihovny a sbírky grafických listů či exlibris.

Je to již dávno, co mne Jiří požádal, zda bych mu neporadil s návštěvou města nad Seinou, kterou chtěl své paní Marii ukázat průhledem palety malířů a s citací veršů básníků.

Často jsme se setkávali v pražských antikvariátech, později jsem byl za Jiřím zván na Bohdalec, kde bydlel. Teprve návštěva jeho domova – co říkám domova - to byla galerie a studijní knihovna, vše v dokonalém pořádku a na svém místě – pravý opak mé pracovny a archivu, právě tato setkání nás hodně sblížila.

Od Hippokrata z Kosu je známo do latiny přeložené rčení ARS LONGA, VITA BREVIS umění je nekonečné, život krátký. Ač byl vzděláním technik, jeho životu dominovalo umění. Když nyní jeho život je u konce se svou pozemskou poutí, nastupuje první část rčení, ona o nekonečnosti.

Mají-li za nás promlouvat city, ozve se: Jiří, moc nám tu budeš chybět!“

ZPRÁVY SPOLKU ČESKÝCH BIBLIOFILŮ

Rediguje výbor SČB

Odpovědný redaktor Petr Ladman

(kontakt: pladman@email.cz, adresa: Vysokoškolská 27, 165 00 Praha 6)

Za obsahovou stránku příspěvků odpovídají autoři

Náklad: 300 ks

ISSN 2464-5508

Vytiskl ČIHÁK TISK